

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

**SOCIJALNA KONSTRUKCIJA STVARNOSTI I
MEDIJSKA MANIPULACIJA TERMINOM SOCIJALNA
DISTANCA U TOKU PANDEMIJE VIRUSA KORONA**

- MAGISTARSKI RAD -

Kandidat:

**Zelda Sakić
Broj indexa: 233/II**

Mentor:

Prof. dr. Adnan Džafić

Sarajevo, juni 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
1.1. Predmet istraživanja	7
1.2. Problem istraživanja	7
1.3. Društveni cilj istraživanja	7
1.4. Naučni cilj istraživanja.....	8
1.5. Sistem hipoteza	8
1.6. Metode i tehnike istraživanja	8
2. MASOVNI MEDIJI.....	9
2.1. Uticaj masovnih medija.....	9
2.2. Razvoj širenja informacija	11
2.3. Uloga medija u borbi protiv pandemije.....	11
2.4. Teorija društvenih reprezentacija	15
3. MEDIJSKA MANIPULACIJA.....	19
3.1. Definisavanje medijske manipulacije.....	19
3.2. Manipulativne tehnike	26
3.2.1 Lažne vijesti ili Fake news.....	26
3.2.1.1. Stvaranje lažnih vijesti	27
3.2.1.2. Kako prepoznati lažne vijesti?	28
3.2.2. Subliminalne poruke u oglašavanju.....	29
3.2.3. Cenzura.....	30
3.2.4. Spin.....	32
4. RAZUMIJEVANJE „KARANTINA“, „SOCIJALNOG DISTANCIRANJA“ I „LOCKDOWNA“ TOKOM PANDEMIJE „COVID-19“ KAO ODGOVOR NA UGROŽENOST GLOBALNOG ZDRAVLJA	33
4.1. Pojam karantina	34
4.2. Socijalno, odnosno fizičko distanciranje.....	38

5. PREIMENOVANJE SOCIJALNOG DISTANCIRANJA U FIZIČKO DISTANCIRANJE	42
5.1. Zabrinutost za mentalno zdravlje.....	44
5.2. Prijedlozi za poboljšanje	46
6. REZULTATI.....	51
7. ZAKLJUČAK	58
LITERATURA.....	62

1. UVOD

Položaj medija danas, na globalnom nivou, znatno je poboljšán u odnosu na period veoma izražene cenzure, kako svjetovne tako i duhovne. Međutim, mnogi problemi i dalje postoje, samo su sofisticiraniji i nisu vidljivi na prvi pogled. Stiče se utisak da glavna prepreka slobodi izražavanja više nije politika, već ekonomski centri moći. Ekonomija na različite načine utiče na medijsku kulturu, a osnovni cilj je profit. Pored ekonomskih, izdvajaju se i naučni centri moći kao najznačajnije determinante medijske kulture.¹

Naučno-tehnološka revolucija unijela je velike promjene u medijski sistem. Promijenio se način prikupljanja, obrade i distribuiranja informacija. Promijenila se medijska kultura. Pojavom novih tehnoloških dostignuća, medijska kultura poprimila je nove oblike. Ona se tradicionalno mijenjala pojavom svakog novog medija i svaka tehnološka inovacija koja je uticala na promjene samih medija ili na pojavu novog medija, uticala je i na medijsku kulturu.

Kao što kaže Eriksen, nastupilo je informaciono društvo u kojem je informaciona tehnologija ključni činilac u svim tipovima proizvodnje. Informatička i informaciona tehnologija imaju presudan uticaj na proizvodnju u cijelom svijetu, a to se posebno odnosi na medijsku proizvodnju. „Informacija je pokretačka sila današnje privrede, a njen sve veći dio se prosljeđuje preko interneta, što implicira značaj medija i sve veću zavisnost građana od njih. Međutim, s obzirom na obilje informacija, cilj današnjeg obrazovanog čovjeka mora biti filtriranje medijskih informacija, odnosno, sticanje sposobnosti „potrošnje“ medija samo za ono što mu je zaista potrebno.“² Razvojem informatičke i komunikacijske tehnologije svijet je postao jedinstven sistem, a veza između dva subjekta u različitim dijelovima svijeta nerijetko se ostvaruje u roku od nekoliko sekundi.³ U doba kada je nekoliko moćnih globalnih tehnoloških platformi poremetilo tradicionalna sredstva informisanja društva, medijske manipulacije i kampanje dezinformacija sada izazivaju sve političke i društvene institucije.

¹ Rašević, D. (2012). Uticaj nekih socijalnih subjekata na medijsku kulturu. *Sociološki diskurs*.

² Ibidem.

³ Zuber, L., & Mandić, A. (2013). Specifičnosti promocije putem novih medija. *Svarog*, 186-195.

Decembra 31. 2019. godine, SZO je dobila informacije o izbijanju epidemije upale pluća nepoznatog porijekla u gradu Vuhanu, u Kini. Kineske vlasti su identifikovale novi koronavirus 7. januara 2020. godine i virus je privremeno nazvan „2019-nCoV“. 11. februara, bolest izazvana ovim virusom nazvana je Koronavirus 2019, ili „COVID-19“. Januara 30. 2020. godine, generalni direktor SZO je proglasio ovu epidemiju za javno zdravstvenu prijetnju od međunarodnog značaja (PHEIC).

Prema podacima sa specijaliziranog internet portala “Worldometer“, u svijetu je od posljedica zaraze koronavirusom na dan 22.03.2020. godine preminulo 13.069 osoba. Koronavirusom je dosad u svijetu zaraženo ukupno 308.594 ljudi. Epidemijom su najteže pogođene Italija sa 4.825 smrtnih slučajeva, zatim Kina sa 3.261 umrlih i Iran u kojem je od posljedica zaraze preminulo 1.556 ljudi.⁴

U Sjedinjenim Američkim Državama na dan 22.03.2020. godine od posljedica zaraze korona virusom preminulo je 85 osoba, dok je potvrđeno više od 4.600 slučajeva, objavio je Univerzitet “Johns Hopkins”. Većina smrtnih slučajeva, njih 48, registrovana je u saveznoj državi Washington gdje se koronavirus brzo proširio u staračkom domu. Deset smrtnih slučajeva zabilježeno je u New Yorku, a sedam u Kaliforniji. Ukupno se 17 ljudi oporavilo od bolesti COVID-19. Ruski zdravstveni zvaničnici uveli su obavezno testiranje na koronavirus za sve osobe koje su se vratile iz neke od evropskih zemalja u posljednjih 14 dana. Današnjim dekretom uvedeno je i obavezno testiranje za sve koje su se vratili iz inostranstva u proteklih mjesec dana ako imaju simptome nalik gripi. To su posljednje u nizu mjera koje su ove sedmice preduzele ruske vlasti radi sprečavanja širenja COVID 19 u Rusiji u kojoj je do sada registrovano 93 slučaja zaraze. U Austriji je broj osoba zaraženih koronavirusom danas drastično skočio za 200 oboljelih i dostigao cifru od 1.332. Najveći broj zaraženih i dalje ima u pokrajini Tirol, gdje je 328 inficiranih. Slijedi Gornja Austrija sa 248, Donja Austrija sa 216, Štajerska 171, Beč 166, Forarlberg 99, Salzburg 66, Koruška 27 i Burgenland 11 osoba zaraženih virusom korona.

Informacije o novom koronavirusu (SARS-CoV-2) i COVID-19 bolesti na dan 05.05.2020.:

⁴ <http://ba.n1info.com/Svijet/a418409/Globalna-pandemija-COVID-19-U-svijetu-umrlo-vise-od-13.500-zarazenih-osoba.html>

- Laboratorijski potvrđenih oboljelih od COVID-19 bolesti u svijetu (izvor ECDC): 3 544 222
- Broj umrlih u svijetu (izvor ECDC): 250 977
- Broj oboljelih u Europi (EU/EEA i UK – izvor ECDC): 1 174 446
- Broj umrlih u Europi (EU/EEA i UK) : 137 761
- Broj oboljelih u Hrvatskoj: 2 112
- Broj umrlih u Hrvatskoj: 83

Na dana 05.05.2020. godine sa 29.427 smrtnih slučajeva, Britanija je prva zemlja u Evropi po broju umrlih, a druga u svijetu, iza Amerike. Na trećem mjestu se sada nalazi Italija, sa 29.315 smrtnih slučajeva.

Do sada je u SAD umrlo ukupno 68.920 ljudi, a zaraženo je više od 1,18 miliona. Ova država ima pet puta više zaraženih od Španije i čak 14 puta više od Kine gdje je i izbila epidemija krajem 2019.

Danas je stanje u pogledu pandemije Covid 19 virusom sljedeće:

- Laboratorijski potvrđenih oboljelih od COVID-19 bolesti u svijetu (izvor ECDC): 58 275 385;
- Broj umrlih u svijetu (izvor ECDC): 1 382 149;
- Broj oboljelih u Evropi (EU/EEA i UK – izvor ECDC): 11 921 491;
- Broj umrlih u Evropi (EU/EEA i UK) : 291 401.

Sve gore navedeno su medijski natpisi koji su jako dugo “bombardovali” svjetsko stanovništvo utičući na njihovo mentalno zdravlje.

Upotreba medija značajno se povećala u mnogim zemljama jer su uvedene mjere karantina i socijalnog distanciranja kao odgovor na pandemiju COVID-19. Ipak, malo se zna o tome koji su konkretni mediji korišteni; emocionalna iskustva korisnika povezana sa medijima tokom pandemije; ili kako je korištenje medija moglo varirati kako su se protokoli socijalnog distanciranja mijenjali tokom vremena. Općenito, korisnici su povećali gledanost televizije i kompjuterski posredovanu međuljudsku komunikaciju u ranoj fazi pandemije, a uglavnom su izbjegavali vijesti na početku društvenog distanciranja. Što se tiče afektivnih odgovora, učesnici su izvijestili o mješovitim iskustvima s društvenim medijima, pri čemu su neke platforme povezane s pozitivnim efektom (TikTok, YouTube), dok su druge općenito bile izvor stresa (Facebook, Twitter, vijesti). Sve u svemu, rezultati ukazuju na to da jedinstvene platforme i tipovi sadržaja mogu ispunjavati različite funkcije na osnovu emocionalnih potreba korisnika u vremenima društvenog stresa.⁵

U martu 2020. američki univerziteti su iznenada otkazali lično predavanje kao odgovor na brzo širenje COVID-19. Više od 14 miliona studenata iskusilo je preokret jer su se časovi premještali na internet, a trgovine, barovi i restorani zatvoreni. Ove nagle promjene u dnevnim rutinama rezultirale su porastom upotrebe medija kod kuće, posebno upotrebe društvenih medija (npr. Facebook, Twitter, Instagram). Ipak, bilo je malo razmatranja o samosvjesnom povećanom odabiru medija i izbjegavanju tokom socijalnog distanciranja, ili efektivnim iskustvima povezanim s ovom upotrebom. Mediji mogu služiti mnogim funkcijama za korisnike, a emocionalni odgovori su povezani i sa odabirom i izbjegavanjem određenih žanrova i medijskih platformi. Na primjer, korisnici biraju medije za zabavu, bijeg, oslobađanje od stresa ili za proaktivnu interakciju sa stresorom.⁶

⁵ Grady, S. M., Eden, A., Johnson, B. K., & Reinecke, L. (2022). Media Use and Avoidance Experiences During Social Distancing.

⁶ Ibidem.

1.1. Predmet istraživanja

Kao u svim fazama historijskih katastrofa i nezavisno od toga radi li se o političkim revolucijama, prirodnim uništenjima raznoraznih vrsta i podvrsta, razornim ratovima, dubokim društvenim previranjima ili ekonomsko-finansijskim slomovima, i savremena globalna rasprostranjenost pandemije COVID-19 predstavlja, i to od svog pojavljivanja, izvanredan inkubator raznoraznih naučnih i pseudonaučnih teorija, ali i konspirativnih fantazija za koje je internetska mreža – posebno pohlepna za takvim sadržajem – od samog pojavljivanja fenomena preuzela inicijativu širenja i akreditiranja istoga oblikujući ga na raznolike načine.

Poseban akcenat je stavljen na medijske manipulacije terminom „socijalna distanca“ koji je tokom pandemije dobio veliku pažnju u „mainstream“ i društvenim medijima, a vlade su ga prihvatile kao univerzalnu mjeru predostrožnosti za zaustavljanje pandemije koronavirusa. Kratko nakon izbijanja pandemije povelala se debata o tome da li je taj izraz, ustvari, obmanjujući i da li bi mogao biti kontraproduktivan.

1.2. Problem istraživanja

Koji su to mehanizmi - psihološki, intelektualni ili društveni - koji favorizuju, posebno u određenim beznadnim historijskim trenucima, rađanje i stvaranje takvih teorija sa svojom čudnom i dobro prepoznatljivom mješavinom kulture trajnih sumnji, pseudo-naučnih vjerodostojnih argumenata, progonske žrtvovanosti naše grupe, sposobnosti pretvaranja slučajnosti u činjenice i dokaze.

1.3. Društveni cilj istraživanja

Društveni cilj istraživanja je da se utiče na javnost na način da kritički razmišljaju u pogledu različitih konstrukcija vezanih za bitne pojmove koji se koriste u medijima, naročito u kriznim situacijama kakva je pandemija, kao i to da se utiče na medije u smislu opreza kod konstrukcije odgovarajućeg termina koji ima ovako veliku važnost za svijet građana.

1.4. Naučni cilj istraživanja

Cilj rada je da istraži način na koji se poruke o zdravstvenim rizicima prenose u medijima, a posebno kako se saopštavaju preporuke za socijalno distanciranje tokom pandemije korona virusa.

Spoznajni ili znanstveni ciljevi se odnose i na analizu trenutnog stanja u percepciji termina „socijalna distanca“.

1.5. Sistem hipoteza

Generalna hipoteza: Svjetsko stanovništvo je tokom pandemije virusa korona pogrešno shvatilo termin „socijalna distanca“ naročito zbog medijske potrebe za senzacionalizmom.

Pomoćna hipoteza 1: Termin socijalna distanca nije dovoljno objašnjen i definisan u medijima naročito u početnim mjesecima nakon izbijanja pandemije koronavirusa, vrlo često zbog potrebe za senzacionalizmom.

Pomoćna hipoteza 2: Tokom pandemije koronavirusa nije na adekvatan način upotrebljavan termin socijalna distanca jer zbog senzacionalizma, mediji nisu upotrebljavali termin fizička distanca koji bi, naročito za naše govorno područje, bio primjereniji.

1.6. Metode i tehnike istraživanja

Istraživanje je deskriptivnog karaktera, zasnovano na posljedicama uticaja korone na globalno zdravlje. Kroz pregled literature i analizu dokumenata kvalitativnim metodama kreiran je konceptualni, logički okvir. Dizajn ovog pregleda istraživanja se pretežno koncentriše na nefarmaceutske pristupe ublažavanju COVID-19 kroz „karantin“, „socijalno distanciranje“ i mjere „zaključavanja“ kao odgovor na pandemiju i očuvanje globalnog zdravlja. Za potrebe istraživanja korištena je tehnika ankete metodom slučajnog uzorka. Anketni upitnik se sastojao od 6 pitanja relevantnih za potvrdu istraživačke hipoteze, a odgovore je dalo 30 osoba različite dobi i pozadine, od čega 11 muškog i 19 ženskog spola.

2. MASOVNI MEDIJI

Masovni mediji obuhvataju brojne i različite forme kao što su radio, televizija, film, novine, časopisi, video igre, CD-ovi, a u posljednje vrijeme i internet. Nazivaju se masovnim jer dopiru do publike koja obuhvata izuzetno veliki broj ljudi. Zato se ponekad nazivaju i masovnim komunikacijama, to jest sredstvima masovne komunikacije. Masovni mediji vrše snažan uticaj u procesu formiranja svake osobe, u pozitivnom ili negativnom smjeru. Pozitivan uticaj sredstava masovne komunikacije prvenstveno se ogleda u doprinosu širenju ljudske kulture. Posredstvom njih širi se vidokrug ljudskih saznanja, budi interesovanje za nova saznanja iz različitih oblasti, i obogaćuje čovjeka pozitivnim i sadržajnim duhovnim, moralnim i drugim vrijednostima i na taj način orijentišu ga u pravcu stvaralaštva, a u isto vrijeme snažna su prepreka negativnoj orijentaciji.

Sredstva masovne komunikacije posebno su značajna za mlade, jer se preko njih prenose informativni, edukativni i zabavni sadržaji i na taj način udovoljava se potrebi i zahtjevu mladih da budu informisani o nečemu i da šire svoja znanja. Međutim, u središtu kriminoloških, socioloških i drugih istraživanja je negativni uticaj sredstava masovne komunikacije, na način da izazivaju negativna svojstva čovjekove ličnosti, koja mogu, u većoj ili manjoj mjeri biti povezana sa delikventnim ponašanjem, posebno djece i mladih.

2.1. Uticaj masovnih medija

Zbog izuzetne mogućnosti uticaja na gledaoce (riječju, slikom, režijom) televizijske i filmske propagandne poruke predstavljaju u savremenim uslovima veoma moćno sredstvo propagandnog uticaja. Danas se putem ovog medija formiraju ukus, naklonosti, pogledi i stavovi širokog kruga gledalaca. Mediji, umjesto što djeluju loše na mlade, mogu da im umjesto toga pruže jasne poruke i da preventivno utiču na njihovo moguće delinkventno ponašanje. Ako maloljetnik čuje kakve posledice može proizvesti činjenje krivičnih djela, velike su šanse da će se zamisliti nad tim i izgraditi sliku da su takvi postupci loši za njega i da mu mogu donijeti probleme u životu.

Veoma su korisne i emisije, ili članci u novinama u kojima se govori o problemima narkomanije i štetnosti opojnih droga. Zbog tih činjenica, stručnjaci i upućuju svojevrsan apel, koji glasi: „Mediji, pomozite!!!“ Što više bude bilo emisija i tekstova u kojima će se jasno ukazivati na razliku između dobrog i lošeg, to je veća šansa da te informacije dopru do mladih ljudi i pomognu im da izgrade pravilan stav o životu. To je svakako najbitnije, jer baš oni predstavljaju budućnost našeg društva. Štampa, televizija, internet, to je ono što je mladima danas mnogo dostupnije nego ranije. Mediji, u zavisnosti od pristupa, mogu u očima mladog čovjeka stvoriti sliku svijeta koja je daleko od realne.

S obzirom na to da su maloljetnici podložni senzacionalističkim vijestima o zločinima, biografijama pojedinih kriminalaca (bez prave poruke da je to loše), lako mogu doći u situaciju da se identifikuju s njima, i time dolazimo na priču o „idolima“, ali nažalost onim pogrešnim. Mladi vole da imaju svoje uzore i heroje koji im služe kao modeli da formulišu svoje modele vrijednosti, da ih definitivno usvoje, i da ih sa sigurnošću pretvaraju iz želja u akcije. Naravno, ako je njihov razvojni put bio poremećen, oni će prema svom postojećem negativnom referentnom sistemu, birati „negativne idole“, tj. osobe sa negativnim crtama ličnosti. Oni svoje idole pronalaze u poznatim kriminalcima ili drugim ljudima koji nikako ne bi smjeli da budu idol jednom mladom čovjeku. Mora se primjetiti da su i crtani filmovi koje gledaju djeca uglavnom nasilnog sadržaja. Zaboravljeni su crtani filmovi koji su pretendovali ljubav, druženje, zabavu, šalu i sl. što svakako utiče na razvoj ličnosti djeteta koje gleda takve sadržaje.

2.2. Razvoj širenja informacija

Tokom pandemije „španske“ gripe 1918-1919, ljudi nisu imali iste izvore komunikacije koje sada imamo u 21. vijeku za brzo dijeljenje vijesti i informacija. Društveni historičari tvrde da je razlog zašto je pandemija 1918-19. ostavila tako malo tragova u javnom sjećanju taj što ju je zasjenio Prvi svjetski rat; otuda i njena historiografska karakterizacija kao „zaboravljena pandemija” zbog ključne uloge koju je odigrala ratna propaganda.⁷ Za kontekst, javnozdravstveni izvještaj o odgovoru na tu pandemiju u gradu Minneapolisu pokazao je da su se ključne informacije o virusu širile prvenstveno preko poštanskih radnika, izviđača i nastavnika.⁸

Sa pojavom društvenih medija u 21. vijeku, ne samo da učimo najnovije vijesti, već i koristimo platforme kao što su Facebook i Twitter za pružanje ličnih i poslovnih ažuriranja. Za preduzeća, ovo znači iskorištavanje društvenih medija za podršku zaposlenima i klijentima kao nikada prije. Za vladu to znači da čini sve što je u njegovoj moći da efikasno dijeli činjenične i ažurne informacije.⁹

2.3. Uloga medija u borbi protiv pandemije

Dostavljanje brzih i pouzdanih informacija ključno je za smanjenje prenosa visoko zaraznih infekcija, ne samo za zdravstvene radnike već i za opću populaciju.¹⁰ Najveći izazov može biti dostavljanje informacija ljudima koji su na bojištu u teško pogođenim područjima brže od stope širenja bolesti. Mnogi naučni časopisi omogućili su otvoreni pristup većini rukopisa o COVID-19. Za zdravstvene radnike ovo može biti dovoljno. Međutim, za opštu populaciju, ovo nema uticaja na podizanje svijesti. Ovih dana ljudi su preplavljeni informacijama koje primaju na svoje pametne telefone putem kanala kao što su Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, WhatsApp i Viber. Najveći problem je u određivanju kojoj vijesti vjerovati. Čak se i pandemija može iskoristiti kao politička bitka, u kojoj će neki preporučiti društvenu izolaciju, dok

⁷ Honigsbaum, M. (2013). Regulating the 1918–19 pandemic: Flu, stoicism and the Northcliffe press. *Medical history*, 57(2), 165-185.

⁸ Kushner, J. (2020). The role of social media during a pandemic | Khoros.

⁹ Gough, A., Hunter, R. F., Ajao, O., Jurek, A., McKeown, G., Hong, J., ... & Kee, F. (2017). Tweet for behavior change: using social media for the dissemination of public health messages. *JMIR public health and surveillance*, 3(1), e6313.

¹⁰ Chan, A. K., Nickson, C. P., Rudolph, J. W., Lee, A., & Joynt, G. M. (2020). Social media for rapid knowledge dissemination: early experience from the COVID-19 pandemic. *Anaesthesia*.

drugi preporučuju da se ne čini ništa što će zaustaviti ekonomiju. Ko je u pravu, oni koji preporučuju klorokin ili oni koji vam kažu da uzmete antipiretik i ostanete kod kuće ako imate blage simptome? Nije neuobičajeno vidjeti stotine dnevnih tekstova, videa, pa čak i naučnih publikacija u grupama na društvenim mrežama kako brane svaki argument.¹¹

Ne živimo samo u pandemiji, već i u „infodemiji“ u kojoj su lažne vijesti sve češće. Ove poruke i tekstovi uvijek počinju na isti način: prikazuju liječnika, medicinsku sestru, hirurga ili drugu mjerodavnu osobu koja dijeli savjete—kao što je zadržavanje daha kao test za potvrdu na COVID-19 ili uzimanje vitamina kako bi se smanjila mogućnost infekcije.¹² Razumljivo je da svi želimo da zaštitimo svoje porodice i prijatelje i da nedostatak odgovora na ovu novu bolest povećava nivo anksioznosti u društvu. Čini se da dokazi najvišeg nivoa nisu toliko važni kao tekstovi stručnjaka za društvene mreže koji se široko dijele na internetu. Lažne vijesti također dovode do rasizma i ksenofobije prema Kinezima.¹³ U Japanu je diskriminacija kineskih državljana postala raširena: posjetitelje iz Kine nazivaju bioteroristima, prljavim i bezosjećajnim.¹⁴ Lažne vijesti navele su očajne Japance da opsjednu ljekarne kako bi kupili hirurške maske. U Brazilu se sličan fenomen dogodio s klorokinom – lijekom za malariju, iako naučne studije nisu pokazale jasne prednosti njegove upotrebe za liječenje infekcije COVID-19.¹⁵ Gotovo je nemoguće prijaviti se na svoje račune društvenih medija i ne vidjeti sumnjivi tekst ili poruku o bilo kojoj od ovih tema.

Vlade i zdravstveni organi trebali bi koristiti društvene mreže za širenje ažuriranja, vijesti i naučnih otkrića o COVID-19. Informacije koje treba širiti mogu uključivati ko treba da se testira, kada treba da se testira i gdje će ići da dobije medicinsku pomoć. Platforme društvenih mreža takođe mogu pružiti korisna uputstva tokom ove krize. Facebook, na primjer, preusmjerava korisnike na web stranice Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) na kojima se mogu dobiti pouzdane

¹¹ Lima, D. L., Lopes, M. A. A. A., & Brito, A. M. (2020). Social media: friend or foe in the COVID-19 pandemic? *Clinics*, 75.

¹² Llewellyn, S. (2020). Covid-19: how to be careful with trust and expertise on social media. *BMJ*, 368.

¹³ Shimizu, K. (2020). 2019-nCoV, fake news, and racism. *The lancet*, 395(10225), 685-686

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Oliva, G. Coronavírus: desaparecimento da cloroquina das farmácias do Rio preocupa pacientes usuários de medicamentos. O Globo, Rio de Janeiro, 21 de março de 2020. Sociedade.

informacije.¹⁶ Nadalje, društvene mreže se mogu koristiti za edukaciju. Liječnici organiziraju webinare, ne samo da vode diskusije o COVID-19, već i da razgovaraju o svojim specijalnostima, budući da je većina konferencija ili otkazana ili odgođena. Još jedna zanimljiva upotreba društvenih medija tokom ove pandemije je prikupljanje podataka od ljudi koji su u izolaciji. Informacije o simptomima, interakcijama i putnim rutama mogu se koristiti za borbu protiv virusa i bolje razumijevanje načina na koji se širi.¹⁷ Zbog prevelikog broja informacija, potrebno je poduzeti praktične korake u suočavanju s infodemijom društvenih medija. Treba vjerovati informacijama iz pouzdanih izvora kao što su državne zdravstvene vlasti i specijalisti. Nepouzdana informacije se ne bi trebale širiti prije procjene izvora i njihovih sukoba interesa. Treba izbjegavati poruke političkog sadržaja koje mogu uticati na to kako se nosimo s ovom bolešću. Treba imati na umu da ova bolest nema rasnu, polnu ili političku pripadnost.¹⁸

Društveni mediji su izuzetno važni u borbi protiv ove zarazne bolesti, ne samo da bismo dobili informacije i bili ažurirani o njoj, već i da bi razumjeli kako se širi, kako ljudi komuniciraju i kako možemo odgovoriti na nju. Kao što je Heidi Tworek, docent na Univerzitetu Britanske Kolumbije u Kanadi, rekla na Twitteru, „Komunikacija u krizi javnog zdravlja je ključna kao i medicinska intervencija... u stvari, komunikacijska politika JESTE medicinska intervencija“. Nismo imali ovaj alat prije stotinu godina, ali sada ga moramo mudro koristiti na svaki način na koji možemo kako bismo pobijedili ovu pandemiju.¹⁹ Tokom krize javnog zdravlja ljudi očekuju da se mediji ponašaju na društveno odgovoran način kako bi ublažili širenje straha i diskriminatornog jezika. Može se očekivati da će ova potreba biti jaka tokom zdravstvene krize takvog razmjera kao što je COVID-19. Slično tome, ljudi vjeruju da bi mediji trebali podržati službenike javnog zdravlja i vladu u širenju informacija na društveno odgovoran način.²⁰

¹⁶ Merchant, R. M., & Lurie, N. (2020). Social media and emergency preparedness in response to novel coronavirus. *Jama*, 323(20), 2011-2012.

¹⁷ Lima, D. L., Lopes, M. A. A. A., & Brito, A. M. (2020). Social media: friend or foe in the COVID-19 pandemic? *Clinics*, 75.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Lima, D. L., Lopes, M. A. A. A., & Brito, A. M. (2020). Social media: friend or foe in the COVID-19 pandemic? *Clinics*, 75.

²⁰ Fung, I.C.H., Tse, Z.T.H., Cheung, C.N., Miu, A.S. & Fu, K.W. (2014). Ebola and the social media. *The Lancet*, 384(9961), 2207– 2207.

Epidemija COVID-19 zaokupila je medijsku pažnju i interesovanje javnosti širom svijeta. Desničarski medijski kanali u mnogim zapadnim zemljama izvještavali su o ovom katastrofalnom događaju koristeći obmanjujuće i rasističke etikete kao što je "kineski virus pandemonijum", naziv koji inherentno povezuje COVID-19 s rasom i mjestom. Naslovi poput "Kineska djeca trebaju ostati kod kuće" pogoršavaju rizik od rasne diskriminacije prema pojedincima kineskog porijekla.²¹ Takav jezik bi lako mogao izopćiti kineske zajednice širom svijeta; neki članovi javnosti mogu se natjerati da vjeruju da Kineze treba izbjegavati tokom (i potencijalno nakon) izbijanja COVID-19.²² Pristrasno medijsko izvještavanje takođe može pogoršati društvenu stigmju, što može uticati na mentalno zdravlje pojedinaca s vremenom.²³ Nadalje, u kombinaciji s pogrešnom predstavom o prirodi virusnih agenasa, hitne vijesti koje COVID-19 nazivaju "kineskim virusom" ili "Kung gripom" mogu promovirati strah i paniku što potiče predrasude, ksenofobiju i diskriminaciju prema Kinezima. ljudi i populacije.²⁴

²¹ Wen, J., Aston, J., Liu, X. & Ying, T. (2020). Effects of misleading media coverage on the public health crisis: a case of the 2019 novel coronavirus outbreak in China. *Anatolia, An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 31(2), 331– 336.

²² Zhao, I. (2020). Coronavirus has sparked racist attacks on Asians in Australia. *ABC News*,

²³ Goudsmit, E. & Howes, S. (2017). Bias, misleading information and lack of respect for alternative views have distorted perceptions of myalgic encephalomyelitis/chronic fatigue syndrome and its treatment. *Journal of Health Psychology*, 22(9), 1159– 1167.

²⁴ Das, M. (2020). Social construction of stigma and its implications—observations from COVID-19. *Social Sciences & Humanities Open*

2.4. Teorija društvenih reprezentacija

Teorija društvenih reprezentacija, koju je formulirao socijalni psiholog Serge Moscovici, odnosi se na uobičajene načine poimanja, razmišljanja i evaluacije društvene stvarnosti.²⁵

Moscovicijev rad uticao je na mnoge discipline, uključujući javno zdravstvo, političke nauke, studije medija, socijalnu psihologiju i sociologiju.²⁶ Teorija društvenih reprezentacija sugerira da ljudi razumiju i dijele zajedničke ideje kroz društvene konstrukcije, kao što su vrijednosti, predmeti, vjerovanja, metafore i popularni pogledi, kako bi uspostavili društveni poredak i omogućili komunikaciju među grupama i zajednicama.²⁷ Ovaj fokus na predstavljanje novih društvenih i kulturnih pitanja i komunikacija čini teoriju veoma relevantnom za medijske studije.²⁸ Ova studija se fokusira na komunikativne perspektive teorija društvenih reprezentacija (tj. njegovo imenovanje, tematsko sidrenje i emocionalno sidrenje, procese objektivizacije i naturalizacije), koristeći se načinom na koji teorija povezuje društvo, pojedince, medije i javnost. Na primjer, kada medijska organizacija predstavlja društveni fenomen na određeni način, to utiče na to kako konzumenti vijesti razumiju to društveno pitanje. Nadalje, razumijevanje društvenih pitanja ljudi oblikuje njihovo korištenje medija, a svoju stvarnost kontekstualiziraju kroz svakodnevne razgovore.²⁹ Tako se ova društvena pitanja na kraju pojavljuju kao popularno mišljenje u očima javnosti; teorija društvenih reprezentacija objašnjava ovaj fenomen jer uključuje komponentu komunikacije. Naučnici sugerišu da teorija društvenih reprezentacija ne obuhvata samo same reprezentacije, već i način na koji se stvaraju i rekreiraju kroz svakodnevne društvene interakcije.³⁰

²⁵ Höijer, B. (2011). Social representations theory: a new theory for media research. *Nordicom Review*, 32(2), 3– 16.

²⁶ Flick, U. (1998). The social construction of individual and public health: contributions of social representations theory to a social science of health. *Social Science Information*, 37(4), 639– 662.

²⁷ Moscovici, S. (2001). *Social representations: essays in social psychology*. New York: New York University Press.

²⁸ Höijer, B. (2011). Social representations theory: a new theory for media research. *Nordicom Review*, 32(2), 3– 16.

²⁹ Kamboh, S.A., Ittefaq, M. & Sahi, A.A. (2021). Journalistic routines as factors promoting COVID-19 vaccine hesitancy in Pakistan. *Third World Quarterly*, 1– 10.

³⁰ Murray, M. (2002). Connecting narrative and social representation theory in health research. *Social Science Information*, 41(4), 653– 673.

Teorija društvenih reprezentacija nas vodi u razumijevanju društvenog fenomena na različite načine, a jedan od načina je kategoriziranje popularnih pogleda na bolest označavanjem zdravstvenog problema kao destruktivnog.³¹ U nastavku objašnjavamo svaku od komunikacijskih perspektiva teorije društvenih reprezentacija. Element imenovanja teorije društvenih reprezentacija objašnjava da je nepoznato usidreno i imenovano prema postojećem poretku konceptata koji je značajan za javnost. Stoga, kada izbije nova zarazna bolest, ljudi je često razumiju kroz povezanost s prethodnim bolestima. Ovo udruživanje stvara mehanizam sidrenja koji pomaže javnosti da razumije novu bolest kroz pojmove iz prethodnih epidemija. Način na koji „mainstream“ mediji nazivaju društveno pitanje, kao što je bolest, rezultira javnim stvaranjem referentnih okvira za to pitanje. Međutim, imenovanje i klasifikacija „nepoznatog“ ponekad rezultira stereotipiziranjem, posebno društvenih grupa, postavljajući pitanja uključenosti i isključenosti, diskriminacije, moći i dominacije.³²

Jedan mehanizam teorije društvenih reprezentacija, tematsko sidrenje, odnosi se na taj temeljni proces sidrenja ili imenovanja društvenog fenomena—u ovom slučaju, zarazne bolesti. Tokom ovog procesa sidrenja, medijski tekstovi konstruišu obrazac u kulturnom ili političkom sistemu koji nadilazi jednostavno imenovanje. Istraživači tvrde da su teme u medijskom sadržaju vezane za zaraznu bolest ili bolest kulturno i društveno konstruirane kroz društvene procese. Osnovni obrasci razmišljanja o idejama prepliću se sa specifičnim kontekstima, stvarajući tako nove društvene reprezentacije. Kada se nepoznata karakteristika bolesti posebno predstavi u medijima, razumijevanje bolesti kod ljudi se dalje oblikuje. Na primjer, istraživanja pokazuju da kada je AIDS prvi put došao na „tržište javnog mnijenja, on je bio shvaćen u terminima venerične bolesti poput sifilisa i kao Božja kazna od strane religioznijih“. Slično tome, mediji ističu određene riječi i vizualne elemente i povezuju te ideje kako bi ih učinili univerzalnim i integrirali u mainstream diskurs. Kao još jedan primjer, COVID-19 je prikazan kao inžinjerski virus da sruši svjetske ekonomije u razvijenim zemljama.³³

³¹ Herzlich, C. (1973). *Health and illness: a social psychological analysis*. Published in cooperation with the European Association of Experimental Social Psychology by Academic Press.

³² Lippman, W. (1998). *Public opinion*. New Brunswick: Transaction Publishers.

³³ Maxmen, A. & Mallapaty, S. (2021). The COVID lab-leak hypothesis: what scientists do and don't know. *Nature*, 594(7863), 313–315

Konačno, ove ideje postaju teme u mainstream medijima, a zatim se šire u društvo u cjelini. Drugi mehanizam teorije društvenih reprezentacija je emocionalno sidrenje. Ovaj proces sidrenja naglašava emocionalni kontekst koji nastaje time što se pitanje čini prepoznatljivim i razumljivim. Prethodni istraživači su proučavali klimatske promjene kroz ovo sočivo i otkrili da su odgovori javnosti na klimatske promjene usidreni u mješavini emocija, uključujući strah, nadu, krivnju, saosjećanje i nostalgiju.³⁴

Naučnici su također otkrili da kada je percipirani rizik od zarazne bolesti visok, visok je i emocionalni odgovor, uključujući ljutnju, strah, neprijateljstvo i anksioznost, prema pojedincima ili grupama. Ovdje tvrdimo da su problemi oko COVID-19 i rase na sličan način društveno zastupljeni i prenose različite emocije. Emocionalno sidrenje ugrađeno je u jezik koji se koristi u medijima. Na primjer, medijsko predstavljanje COVID-19 u vezi s rasom implicitno i eksplicitno savjetuje da se držite podalje od kineskih zajednica dok šire virus i izbjegavate kineske restorane koji će vjerovatno prodavati egzotično meso koje može sadržavati virus. Emocionalno sidrenje je takođe povezano sa drugim oblicima sidrenja; na primjer, imenovanje COVID-19 kao "kineskog virusa" ili isticanje odakle je nastao može usidriti ove pojave u strahu i anksioznosti među kineskim pojedincima i strahu drugih od njih.³⁵

U teoriji društvenih reprezentacija, proces objektivizacije čini „nepoznato poznatim tako što ga pretvara u nešto konkretno što možemo percipirati i doživjeti svojim čulima“. U tom procesu, ideje se kreću od „opaženih do zamišljenih“. U slučaju poruka o COVID-19, kada medijske organizacije globalnim zdravstvenim krizama povezuju specifične pandemije, viruse ili zarazne bolesti, apstraktni fenomen je objektiviziran. Moscovici tvrdi da je objektivizacija aktivniji proces od sidrenja (koje se događa gotovo automatski svaki put kada se suočimo s novim fenomenima).³⁶

Različite oznake pandemije COVID-19 kao što su „kineski virus“, „kineska gripa“ i „vuhanska gripa“ materijalizovane su i shvaćene kao objektivizacije, čime

³⁴ Höjjer, B. (2011). Social representations theory: a new theory for media research. *Nordicom Review*, 32(2), 3– 16.

³⁵ Ittefaq, M., Abwao, M., Baines, A., Belmas, G., Kamboh, S. A., & Figueroa, E. J. (2022). A pandemic of hate: Social representations of COVID-19 in the media. *Analyses of Social Issues and Public Policy*.

³⁶ Moscovici, S. (2000). *Social representations. Explorations in social psychology*. Cambridge, UK: Polity Press.

pandemija dobija opipljiviji oblik. Nadalje, redovnim prikazivanjem zastrašujućih slika masovnih hospitalizacija i izvještavanjem o sve većem broju smrtnih slučajeva od COVID-19, mediji naglašavaju emocionalne reakcije svojih potrošača (fenomen koji se također naziva emocionalna objektivizacija).³⁷

Konačno, proces naturalizacije mijenja nešto iz apstraktnog u stvarno, i na kraju objekt postaje dio društvene stvarnosti. Moscovici tvrdi da se ono što je nekada bilo koncept pretvara u objekt kroz naturalizaciju. Razlika između pojmova i objekata više nije moguća; „umjesto toga, koncepti i objekti postaju elementi stvarnosti.”³⁸ Naturalizovani objekat postaje instrument koji se može koristiti za kategorizaciju – tačka sidrenja za druge koncepte i objekte”.³⁹ Drugim riječima, rasno razumijevanje pandemije može postati naturalizirano, ili uzeto zdravo za gotovo, kao rezultat čestih medijskih reprezentacija COVID-19 s različitim imenima i oznakama. Dakle, uloga medija u izgradnji društvenih reprezentacija nije ograničena samo na imenovanje i sidrenje. Umjesto toga, drugi procesi teorije društvenih reprodukcija, objektivizacija i naturalizacija, pomažu da se razjasni višedimenzionalna uloga medija u izgradnji društvenih reprezentacija.

³⁷ Ittefaq, M., Abwao, M., Baines, A., Belmas, G., Kamboh, S. A., & Figueroa, E. J. (2022). A pandemic of hate: Social representations of COVID-19 in the media. *Analyses of Social Issues and Public Policy*.

³⁸ Moscovici, S. (1961). *La psychanalyse, son image et son public: Étude sur la représentation sociale de la psychanalyse*. Paris, France: Presses universitaires de France

³⁹ Hakoköngäs, E. & Sakki, I. (2016). The naturalized nation: anchoring, objectification and naturalized social representations of history. *Journal of Social and Political Psychology*, 4(2), 646– 669.

3. MEDIJSKA MANIPULACIJA

Prevare i izmišljotine propagiraju mješovita grupa političkih operativaca, brendova, društvenih pokreta i nepovezanih „trolova“ koji su razvili i usavršili nove tehnike da utiču na javni diskurs, praveći haos na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou. Postoji široko rasprostranjen konsenzus da su medijska manipulacija i dezinformacije važni problemi sa kojima se društvo suočava. Ali definisanje, otkrivanje, dokumentovanje i razotkrivanje dezinformacija i medijske manipulacije i dalje je teško, posebno pošto napadi prelaze profesionalne sektore kao što su novinarstvo, pravo i tehnologija. Stoga je razumjevanje medijske manipulacije kao šablonske aktivnosti suštinski prvi korak u radu na njihovom istraživanju, razotkrivanju i ublažavanju.

3.1. Definisanje medijske manipulacije

Da bismo definisali medijsku manipulaciju, prvo smo podjelili pojam na dva dijela. U svom najopćenitijem obliku, mediji su artefakt komunikacije. Primjeri uključuju tekst, slike, audio i video u materijalnim i digitalnim medijima. Prilikom proučavanja medija, bilo koja relikvija se može koristiti kao snimljeni dokaz događaja. Ono što je najvažnije, medije kreiraju pojedinci u svrhu komuniciranja. Na ovaj način, mediji prenose neko značenje među pojedincima, ali tumačenje tog značenja uvijek je relacijsko i smješteno je u kontekstu distribucije.⁴⁰ Tvrditi da se medijima manipuliše znači ići dalje od jednostavnog kazivanja da su mediji oblikovani od strane pojedinaca kako bi prenijeli neko namjeravano značenje. Rječnik Merriam-Webster definiše manipulaciju kao „promjenu vještini ili nepravednim sredstvima kako bi služila nečijoj svrsi“. Iako ponekad može biti teško znati tačnu svrhu zbog koje je jedan artefakt stvoren, istražitelji mogu odrediti „ko, šta, gdje i kako“ njegove komunikacije kako bi se utvrdilo jesu li manipulativne taktike korištene kao dio procesa distribucije.

Taktike manipulacije mogu uključivati prikrivanje nečijeg identiteta ili izvora artefakta, uređivanje kako bi se prikrilo ili promijenilo značenje ili kontekst artefakta

⁴⁰ <https://datajournalism.com/read/handbook/verification-3/investigating-disinformation-and-media-manipulation/the-lifecycle-of-media-manipulation>

i algoritama prevare korištenjem umjetne koordinacije, kao što su botovi ili alati za slanje neželjene pošte.

U tom kontekstu, dezinformacija je podžanr medijske manipulacije, a odnosi se na kreiranje i distribuciju namjerno lažnih informacija u političke svrhe. Tehnolozi, stručnjaci, akademici, novinari i kreatori politike moraju se složiti oko karakteristične kategorije dezinformacija jer napor u borbi protiv dezinformacija zahtijevaju saradnju ovih grupa. Zlonamjerno i uvredljivo ponašanje na društvenim mrežama izazvalo je veliku zabrinutost zbog negativnih posljedica koje internetska aktivnost može imati na lični i kolektivni život. Širenje lažnih informacija⁴¹ i propagande⁴², porast multimedije kojom manipulira umjetna inteligencija⁴³, prisutnost automatiziranih naloga s umjetnom inteligencijom⁴⁴ i pojava različitih oblika štetnih sadržaja su samo neke od više opasnosti s kojima se korisnici društvenih medija mogu — čak i nesvjesno — susresti u online ekosistemu. U vremenima krize, ova pitanja mogu postati samo hitnija, sa sve većim prijetnjama za svakodnevne korisnike društvenih medija.⁴⁵

Pandemija COVID-19 nije izuzetak i, zbog dramatično povećanih potreba za informacijama, predstavlja idealno okruženje za pojavu infodemija – situacija koje karakterizira nedisciplinirano širenje informacija, uključujući mnoštvo nisko vjerodostojnih, lažnih, obmanjujućih i neprovjerenih informacija.⁴⁶ Osim toga, zlonamjerni akteri napreduju u ovim divljim situacijama i imaju za cilj iskoristiti nastali haos. U takvim scenarijima velikih uloga, nizvodni efekti izlaganja dezinformacijama ili manipulacije informacijskim pejzažom mogu se manifestirati u stavovima i ponašanju s potencijalno dramatičnim posljedicama po javno zdravlje.⁴⁷

⁴¹ Cinelli, M., Cresci, S., Galeazzi, A., Quattrociocchi, W., & Tesconi, M. (2020). The limited reach of fake news on Twitter during 2019 European elections. *PLoS One*, 15(6), e0234689.

⁴² Da San M., G., Cresci, S., Barron-Cedeno, A., Yu, S., Di Pietro, R., & Nakov, P. (2020). A survey on computational propaganda detection. In: *The 29th International Joint Conference on Artificial Intelligence (IJCAI'20)*, pp. 4826-4832.

⁴³ Boneh, D., Grotto, A. J., McDaniel, P., & Papernot, N. (2019). How relevant is the Turing test in the age of sophisbots? *IEEE Security & Privacy*, 17(6), 64-71.

⁴⁴ Ferrara, E., Varol, O., Davis, C., Menczer, F., & Flammini, A. (2016). The rise of social bots. *Communications of the ACM*, 59(7), 96-104.

⁴⁵ Starbird, K., Dailey, D., Mohamed, O., Lee, G., & Spiro, E.S. (2018). Engage early, correct more: How journalists participate in false rumors online during crisis events. In: *Proceedings of the 2018 ACM CHI Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI'18)*, pp. 1-12. ACM.

⁴⁶ Zarocostas, J. (2020). How to fight an infodemic. *The Lancet*, 395(10225), 676.

⁴⁷ Swire-Thompson, B., & Lazer, D. (2020). Public health and online misinformation: challenges and recommendations. *Annual Review of Public Health*, 41, 433-451.

Utičući na samu strukturu naših društveno-tehničkih sistema, ovi problemi su suštinski interdisciplinarni i zahtijevaju zajedničke napore da se istraže i riješe i tehnički (npr. kako spriječiti automatizirane račune i širenje informacija niskog kvaliteta, kako razviti algoritme za otkrivanje obmane, automatizacije i manipulacije), kao i socio-kulturne aspekte (npr. zašto ljudi vjeruju i dijele lažne vijesti, kako se kampanje ometanja razvijaju tokom vremena).⁴⁸ Srećom, u slučaju COVID-19, nekoliko otvorenih skupova podataka je odmah stavljeno na raspolaganje kako bi se potaklo istraživanje o gorenavedenim pitanjima.⁴⁹ Takva sredstva pokrenula su prvi val studija o međudjelovanju globalne pandemije i online obmane, manipulacije i automatizacije.

Pandemiju COVID-19 mučilo je sveprisutno širenje velikog broja glasina i teorija zavjere, što je čak dovelo do dramatičnih posljedica u stvarnom svijetu. “Zavjera u vrijeme korone: automatsko otkrivanje novih teorija zavjere o COVID-19 u društvenim medijima i vijestima” Shahsavari, Holur, Wang, Tangherlini i Roychowdhury zasnivaju se na pristupu mašinskog učenja kako bi se automatski otkrio i istražio narativni okvir- radovi koji podržavaju takve glasine i teorije zavjere.⁵⁰ Autori otkrivaju kako se različiti narativni okviri oslanjaju na usklađivanje inače različitih domena znanja i kako se povezuju sa širim izvještavanjem o pandemiji. Ova poravnanja i prilozi korisni su za identifikaciju područja u vijestima koja su posebno osjetljiva na reinterpetaciju od strane teoretičara zavjere. Štaviše, identifikovanje narativnih okvira koji daju generativnu osnovu za ove priče takođe može doprinijeti osmišljavanju metoda za ometanje njihovog širenja. Rašireno širenje glasina i teorija zavjere tokom izbijanja pandemije je takođe analizirano u „Partizansko javno zdravlje: Kako politička ideologija utiče na podršku dezinformacijama vezanim za COVID-19?“ autor Nicholas Havey. Autor istražuje kako politička sklonost utiče na sudjelovanje u diskursu šest dezinformacijskih narativa o COVID-19: 5G aktiviranje virusa, Bill Gates koji koristi virus za implementaciju projekta globalnog nadzora, “duboka država” koja uzrokuje virus,

⁴⁸ Luceri, L., Deb, A., Giordano, S., & Ferrara, E. (2019). Evolution of bot and human behavior during elections. *First Monday*, 24, 9.

⁴⁹ Chen, E., Lerman, K., & Ferrara, E. (2020). Tracking social media discourse about the COVID-19 pandemic: Development of a public coronavirus Twitter data set. *JMIR Public Health and Surveillance*, 6(2), e19273.

⁵⁰ Shahsavari, S., Holur, P., Wang, T., Tangherlini, T. R., & Roychowdhury, V. (2020). Conspiracy in the time of corona: Automatic detection of emerging COVID-19 conspiracy theories in social media and the news. *Journal of Computational Social Science*.

izbjeljivač i drugi dezinficijensi kao zaštita od virusa koji se progutaju, hidroksiklorokin je validan tretman za virus, a Komunistička partija Kine namjerno stvara virus.⁵¹ Rezultati pokazuju da su konzervativni korisnici dominirali većinom ovih rasprava i gurali različite teorije zavjere. Studija dalje naglašava kako politička i informativna polarizacija može uticati na pridržavanje zdravstvenih preporuka i stoga može imati strašne posljedice po javno zdravlje.⁵²

Singh, Bode, Budak, Kawintiranon, Padden i Vraga istražuju obrasce dijeljenja URL-ova tokom pandemije za različite kategorije web stranica.⁵³ “Razumijevanje dijeljenja URL-ova visokog i niskog kvaliteta na COVID-19 Twitter streamovima” od strane Singha, Bodea, Budaka, Kawintiranona, Padena i Vrage. Konkretno, autori kategoriziraju URL-ove kao one koji se odnose na tradicionalne vijesti, autoritativne zdravstvene izvore ili na izvore vijesti niske kvalitete i dezinformacije. Zatim grade mreže zajedničkih URL-ova. Oni smatraju da se i autoritativni zdravstveni izvori i izvori lošeg kvaliteta/dezinformacija dijele mnogo manje od tradicionalnih izvora vijesti. Međutim, dezinformacije o COVID-19 šire se češće nego vijesti iz autoritativnih zdravstvenih izvora. Štaviše, čini se da je mreža dezinformacija o COVID-19 gusta (tj. čvrsto povezana) i dezorijentisana. Ovi rezultati mogu utrti put budućim strategijama intervencija koje imaju za cilj fragmentiranje mreža odgovornih za širenje dezinformacija.⁵⁴

Odnos između raspoloženja u vijestima i događaja u stvarnom svijetu je dugo proučavana stvar koja ima ozbiljne reperkusije za postavljanje dnevnog reda i širenje (pogrešnih) informacija. U “Put oko svijeta za 60 dana: istraživačka studija uticaja COVID-19 na online globalno raspoloženje vijesti”, Chakraborty i Bose istražuju ovaj odnos za veliki skup svjetskih novinskih članaka objavljenih tokom pandemije COVID-19.⁵⁵ Oni primjenjuju nenadzirane i tehnike analize osjećaja zasnovane na učenju i istražuju korelacije između rezultata sentimenta u vijestima i globalnog i

⁵¹ Havey, N. (2020). Partisan public health: How does political ideology influence support for COVID-19 related misinformation? *Journal of Computational Social Science*.

⁵² Ferrara, E., Cresci, S., & Luceri, L. (2020). Misinformation, manipulation, and abuse on social media in the era of COVID-19. *Journal of Computational Social Science*, 3(2), 271-277.

⁵³ Singh, L., Bode, L., Budak, C., Kawintiranon, K., Padden, C., & Vraga, E. (2020). Understanding high and low quality URL sharing on COVID-19 Twitter streams. *Journal of Computational Social Science*.

⁵⁴ Ferrara, E., Cresci, S., & Luceri, L. (2020). Misinformation, manipulation, and abuse on social media in the era of COVID-19. *Journal of Computational Social Science*, 3(2), 271-277.

⁵⁵ Chakraborty, A., & Bose, S. (2020). Around the world in sixty days: An exploratory study of impact of COVID-19 on online global news sentiment. *Journal of Computational Social Science*.

lokalnog broja zaraženih ljudi i smrtnih slučajeva. Specifične studije slučaja se provode i za zemlje, kao što su Kina, SAD, Italija i Indija. Rezultati nekih studija doprinose identifikaciji ključnih pokretača negativnih vijesti tokom infodemije, kao i komunikacijskih strategija koje su korištene za suzbijanje negativnog raspoloženja.⁵⁶

Farrell, Gorrell i Bontcheva istražuju jednu od najštetnijih strana zlonamjernog sadržaja na mreži: zlostavljanje na mreži i govor mržnje. U “Vindication, Virtue and Vitriol: Studija o online angažmanu i zlostavljanju prema britanskim poslanicima tokom pandemije COVID-19”, oni usvajaju pristup mješovitim metodama za analizu angažmana građana prema internet komunikaciji britanskih poslanika tokom pandemije.⁵⁷ Među njihovim nalazima je da određene hitne teme, kao što su finansijske brige, privlače najviše nivoe angažmana, iako ne nužno negativne. Umjesto toga, druge teme poput kritike vlasti i teme kao što su rasizam i nejednakost imaju tendenciju da privlače viši nivo zlostavljanja, ovisno o faktorima kao što su ideologija, autoritet i uticaj. Ipak, Uyheng i Carley bave se još jednim aspektom online manipulacije – to jest automatizacijom i miješanjem društvenih botova – u svom članku “Botovi i mržnja na mreži tokom pandemije COVID-19: studije slučaja u Sjedinjenim Državama i Filipinima”.⁵⁸

Koristeći kombinaciju mašinskog učenja i nauke o mrežama, autori istražuju interakciju između upotrebe automatizacije društvenih medija i širenja poruka mržnje. Smatraju da upotreba društvenih botova daje više rezultata kada se ciljaju na guste i izolovane zajednice. Dok većina postojećih literarnih okvira mrzi govor mržnje kao lingvistički fenomen i, shodno tome, društvene botove kao algoritamski, Uyheng i Carley usvajaju holistički pristup predlažući jedinstveni okvir koji objašnjava dezinformacije, automatizaciju i govor mržnje kao međusobno povezani proces, generišući uvide ispitivanjem njihove međusobne igre. Studija također odražava vrijednost globalnog pristupa kompjuterskoj društvenoj nauci, posebno u kontekstu svjetske pandemije i infodemije, sa svojim univerzalnim, ali također različitim i

⁵⁶ Ferrara, E., Cresci, S., & Luceri, L. (2020). Misinformation, manipulation, and abuse on social media in the era of COVID-19. *Journal of Computational Social Science*, 3(2), 271-277.

⁵⁷ Farrell, T., Gorrell, G., & Bontcheva, K. (2020). Vindication, virtue and vitriol: A study of online engagement and abuse toward British MPs during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Computational Social Science*.

⁵⁸ Uyheng, J., & Carley, K. M. (2020). Bots and online hate during the COVID-19 pandemic: Case studies in the United States and the Philippines. *Journal of Computational Social Science*.

nejednakim uticajima na društva.⁵⁹ Sada je postalo jasno da tekst nije jedini način da se prenesu dezinformacije i propaganda na internetu.⁶⁰ Umjesto toga, slike se sve više koriste za ovu svrhu. Na osnovu ovih dokaza, Wang, Lee, Wu i Shen istražuju kinesku COVID propagandu usmjerenu na SAD, koja se u velikoj mjeri oslanja na tekstualne slike.⁶¹

U svom članku “Uticaj na prekomorske Kineze putem tvitova: Tekst-slike kao ključna taktika kineske propagande”, pratili su hiljade Twitter naloga uključenih u propagandnu kampanju #USAVirus. Veliki procenat (38%) tih naloga je kasnije suspendovao Twitter, kao dio njihovih napora za suprotstavljene informacije. Autori su proučavali ponašanje i proizvodnju sadržaja suspendovanih naloga. Takođe su eksperimentisali sa različitim statističkim modelima i modelima mašinskog učenja kako bi razumjeli koje karakteristike naloga su uglavnom odredile njihovu suspenziju od strane Twitter-a, otkrivši da je ponovljena upotreba tekstualnih slika igrala ključnu ulogu.⁶² Sve u svemu, veliki interes za infodemiju COVID-19 i, šire, za istraživačke teme kao što su online manipulacija, automatizacija i zloupotreba, u kombinaciji s rastućim rizicima budućih infodemija, čine ovaj rad pravovremenim poduhvatom koji će doprinijeti budućem razvoju ove ključne oblasti. Imajući u vidu nedavni napredak i širinu teme, kao i nivo interesovanja za srodne događaje koji su pratili ovo posebno izdanje – kao što su namjenski paneli, webinar, konferencije, radionice i druga posebna izdanja u časopisima – uvjereni smo da će članci odabrani u ovoj kolekciji djelovati vrlo informativno i podstaći čitaoce na razmišljanje. Raznolikost metodoloških i naučnih pristupa pokazuje interdisciplinarnost ovih pitanja, koja zahtijevaju obnovljene i zajedničke napore iz različitih oblasti računarstva, kao i drugih srodnih disciplina kao što su društvene, političke i psihološke nauke. S tim u vezi, različiti članci svjedoče i predviđaju rastući trend interdisciplinarnih studija u

⁵⁹ Ferrara, E., Cresci, S., & Luceri, L. (2020). Misinformation, manipulation, and abuse on social media in the era of COVID-19. *Journal of Computational Social Science*, 3(2), 271-277.

⁶⁰ Da San M., G., Cresci, S., Barron-Cedeno, A., Yu, S., Di Pietro, R., & Nakov, P. (2020). A survey on computational propaganda detection. In: The 29th International Joint Conference on Artificial Intelligence (IJCAI'20), pp. 4826-4832.

⁶¹ Wang, A. H. E., Lee, M. C., Wu, M. H., & Shen, P. (2020). Influencing overseas Chinese by tweets: Text-Images as the key tactic of Chinese propaganda. *Journal of Computational Social Science*.

⁶² Ferrara, E., Cresci, S., & Luceri, L. (2020). Misinformation, manipulation, and abuse on social media in the era of COVID-19. *Journal of Computational Social Science*, 3(2), 271-277.

kojima će se kombinirati različite teorije, modeli i tehnike kako bi se pozabavili različitim aspektima u srži dezinformacija, manipulacije i zlostavljanja na internetu.⁶³

⁶³ Ibidem.

3.2. Manipulativne tehnike

3.2.1 Lažne vijesti ili Fake news

Pojam lažnih vijesti, na engleskom jeziku *fake news* Collinsov rječnik definira kao „lažnu, često senzacionalističku informaciju, koja se širi pod krinkom novinskog izvještavanja“. Popularnost pojma lažnih vijesti naglo je porasla 2016. godine kada je Donald Trump, dotadašnji poslovni mogul i milijarder, iskoristio oslabljene tradicionalne medije, i domogao se pozicije novog američkog predsjednika. Značenje pojma lažnih vijesti je samoobjašnjivo. Međutim, Trump je značenje iskrivio za vrijeme svoje predizborne kampanje, optužujući medije za navodno neistinite objave o sebi koje mu se ustvari samo nisu sviđale. Uopšteno, pojavom medija kao što su televizija i internet, brzina pribavljanja i razmjene informacija se povećala, što je posljedično smanjilo i potražnju tradicionalnih novina u izvornom obliku. Isto tako, pojava društvenih mreža kao što je Facebook omogućila je brži protok informacija i olakšala pojedincima iznošenje i dijeljenje vlastitih stavova s velikim brojem ljudi. Širenje lažnih vijesti o COVID-19 povećalo se posljednjih mjeseci, a faktori koji dovode do dijeljenja ovih dezinformacija manje su proučeni. Istraživanja su pokazala da motivacije korisnika društvenih mreža za dijeljenje informacija, druženje, traženje informacija i provođenje vremena predviđaju dijeljenje lažnih informacija o COVID-19. Nasuprot tome, nije pronađena značajna povezanost za motivaciju za zabavu. Zaključili smo s nekim teorijskim i praktičnim implikacijama.⁶⁴

Teret dezinformacija razotkriven je širom svijeta tokom ove pandemije; manifestacije su se drastično razlikovale unutar različitih regiona, međutim, jedna vrsta je posebno globalna: manifestacije protiv vakcine. Ovaj pokret je započeo oko 1998. nakon rada Andrewa Wakefielda koji povezuje autizam s vakcinama, i uprkos povlačenju članka iz *The Lanceta* i naučnoj demonstraciji sigurnosti vakcine, pokret anti-vaxxera nastavlja da jača.⁶⁵

⁶⁴ Apuke, O. D., & Omar, B. (2021). Fake news and COVID-19: modelling the predictors of fake news sharing among social media users. *Telematics and Informatics*, 56, 101475.

⁶⁵ Fusick, A. J., Gunther, S., & Sullivan, G. (2021). The anti-vaccination movement: when does a belief become delusional? *Journal of Public Health*, 29(6), 1301-1302.

Upotreba društvenih medija i širenje u video snimci i navodni dokazi na platformama kao što je YouTube bili su ključni u širenju infomedija.⁶⁶ Ovo ponašanje predstavlja važnu prijetnju javnom zdravlju, kako je izjavila Svjetska zdravstvena organizacija. Tokom ove pandemije, ova destruktivna uvjerenja nastavila su se, ako ne i povećala: prema istraživanju provedenom u Evropi, otprilike 10% ispitane populacije u Njemačkoj i Francuskoj izjavilo je da neće prihvatiti vakcinu protiv COVID-19; Francuska je imala najveći procenat „nesigurnosti“ sa 28%.⁶⁷ Skupovi protiv vakcine bili su popularni u zemljama poput Sjedinjenih Država i određenih regiona Evrope. Osim toga, manifestacije protiv karantina i obaveznog nošenja maski pojavile su se u nekoliko zemalja kao što su Kanada, Njemačka, Poljska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Države, između ostalih. Nadalje, u nekim zemljama posljedice ovih lažnih vijesti uključuju nestašicu lijekova kao što su hidroksiklorokin ili medicinske maske za lice.⁶⁸ U Evropi, pacijenti su odbili da uzimaju ibuprofen nakon što su neke virusne dezinformacije tvrdile da pogoršava simptome COVID-19.⁶⁹ Dezinformacije su doprinijele i povećanju rasizma prema Kinezima u nekoliko regiona sveta, kao što su Japan ili Sjedinjene Države.⁷⁰

3.2.1.1. Stvaranje lažnih vijesti

Jedno od glavnih pitanja koja se postavljaju je: *Zašto dolazi do stvaranja lažnih vijesti?* Kalsnes tvrdi da su poteškoće u pronalasku identiteta kreatora lažnih vijesti bili predmetom zabrinutosti medija. Često je zahtjevno prepoznati je li dezinformaciju i lažnu vijest proizvela vlada, pojedinci željni pažnje i lake zarade ili pak određena organizacija. Također, Kalsnes tvrdi kako je od esencijalne važnosti razumjeti razloge i namjeru stvaranja lažnih vijesti kako bi proces borbe protiv lažnih vijesti bio olakšan.⁷¹ Motivacija stvaratelja lažnih vijesti najčešće je podijeljena u tri poddomene: politička, financijska i socijalna. Pojam propagande označava političku ili ideološku dezinformaciju. Propagandističkim materijalima umaskiranim u vijesti

⁶⁶ Lahouati, M., De Coucy, A., Sarlangue, J., & Cazanave, C. (2020). Spread of vaccine hesitancy in France: What about YouTube™? *Vaccine*, 38(36), 5779-5782.

⁶⁷ Harrison, E. A., & Wu, J. W. (2020). Vaccine confidence in the time of COVID-19. *European journal of epidemiology*, 35(4), 325-330.

⁶⁸ Carrion-Alvarez, D., & Tijerina-Salina, P. X. (2020). Fake news in COVID-19: A perspective. *Health promotion perspectives*, 10(4), 290.

⁶⁹ O'Connor, C., & Murphy, M. (2020). Going viral: doctors must tackle fake news in the covid-19 pandemic. *Bmj*, 369(10.1136).

⁷⁰ Shimizu, K. (2020). 2019-nCoV, fake news, and racism. *The lancet*, 395(10225), 685-686

⁷¹ Kalsnes B (2018). Fake News, Oxford Research Encyclopedia of Communication. DOI: 10.1093/acrefore/9780190228613.013.809

političari utiču na percepciju javnosti o širokom spektru društvenih pitanja, na njihove stavove i ponašanja. Na taj način mijenja se cjelokupna percepcija javnosti o svijetu oko njih i društvenoj stvarnosti. Na ovaj način politički akteri manipuliraju javnim mnijenjem. S druge strane, pojedinci koji stvaraju lažne vijesti s finansijskom namjerom nemaju nužno potrebu za manipulacijom javnog mnijenja, no ona se neminovno događa. Nadalje, Wardle i Hossein tvrde da motivacija za stvaranje lažnih vijesti i dezinformacija može proizlaziti iz društvenih potreba kao što su poboljšanje društvenog statusa, privlačenje pažnje i dr. Može se zaključiti kako postoje različiti motivi u pozadini stvaranja i širenja lažnih vijesti te dezinformacija. Međutim, postoje načini na koji se primatelji takvih informacija mogu spriječiti da postanu žrtve medijske manipulacije.⁷²

3.2.1.2. Kako prepoznati lažne vijesti?

Burkhardt konstatira kako se polako stvaraju tehnički sistemi detekcije lažnih vijesti, no do usavršavanja tih sistema, individualna je odgovornost svakog pojedinca da se sam obrani od lažnih vijesti. Od ključne je važnosti da društvo postane „kritički konzument vijesti“.⁷³ Nemojte pročitati samo naslov! Upravo zbog površnog čitanja naslova i nečitanja cijelog članka, lažne vijesti se brže šire. Zato je bitno ne dijeliti vijest samo zbog privlačnosti naslova. Provjerite ko je objavio vijest! Provjerite domenu i izgled stranice. Bitno je provjeriti internetsku stranicu s koje dobivamo vijest te autora. Također, važno je provjeriti i ostale radove autora, kako bismo utvrdili vjerodostojnost teksta. Isto tako, domena stranice ima značajnu ulogu u vjerodostojnosti stranice i istinitosti podataka s iste. Provjerite impressum. Bitno je provjeriti podatke o novinarima, vlasnicima i uredništvu. Ukoliko se radi o legitimnom mediju, informacije o njemu će biti dostupne i na drugim mjestima. Provjerite datum i vrijeme objave! Jedan od faktora lažnih vijesti je da prenose staru vijest, pri čemu može doći do zablude osoba koje ih čitaju ukoliko ne provjere datum i vrijeme objave. Kako osobe ne bi pomislile da se vijest koju čitaju događa sada, najvažnije je provjeriti datum i vrijeme objave. Provjerite ko je autor! Provjerom autora teksta otkriva se mnoštvo informacija o samom izvoru vijesti. Na osnovu prijašnjih radova autora teksta, da se zaključiti je li namjera autora teksta zavesti ili

⁷² Kalsnes B (2018). Fake News, Oxford Research Encyclopedia of Communication. DOI: 10.1093/acrefore/9780190228613.013.809

⁷³ Burkhardt J-M (2017). Combating fake news in the digital age, Library Technology Reports, 53 (8).

informirati čitatelje. Provjerite korištene poveznice i izvore! Provjerite izvještavanje drugih medija o tom događaju. Nekorištenje poveznica i izvora često su znak lažne vijesti, ali i prevelik broj poveznica također može upućivati na lažnu vijest koja će obmaniti čitatelja. Bitno je provjeriti i izvještavanje drugih medija o toj vijesti. Ukoliko određenu vijest prenose i drugi mediji, tada čitatelj može biti siguran da se radi o istinitoj vijesti. Provjerite upitne citate i fotografije! Autori lažnih vijesti često s lakoćom izmišljaju citate i uz njih prilažu fotografije nekog ranijeg događaja i samo ju objave uz svoju lažnu vijest. Ovakvu vrstu obmane lako je otkriti pomoću bilo koje internetske tražilice ili aplikacije TinEye.

Čuvajte se potvrde vaših stavova! Autori lažnih vijesti oblikuju vijesti s namjerom pobude emocija kod čitatelja i potvrde njihova stajališta. Budući da ljudi imaju tendenciju pratiti vijesti koje potvrđuju njihove stavove, važno je provjeriti istinitost činjenica koje vijest sadrži kako se čitatelj ne bi doveo u situaciju nenamjernog dijeljenja lažne vijesti. Razmislite prije nego podijelite! Stvaratelji lažnih vijesti djeluju s namjerom da će se njihove vijesti brzo i lako širiti i dijeliti među čitateljima. Brzo širenje lažnih vijesti može štetno djelovati na osobe kojih se vijest tiče, a i na pojedince koji ih dijele.⁷⁴ Korištenjem gorenavedenih savjeta, primatelji informacija na lakši će način prepoznati potencijalno iskrivljene činjenice i lažne vijesti. Prema tome, smanjit će se nekritično razmišljanje mase i opasnost od postajanja žrtvama manipulacije.

3.2.2. Subliminalne poruke u oglašavanju

Subliminalna je percepcija ideja o mogućnosti djelovanja na „ljudske misli, osjećaje, i ponašanja kroz razne podražaje bez svjesnog znanja osobe na koju se utiče“.⁷⁵ Subliminalno je oglašavanje "upotreba riječi, slika i oblika koji su namjerno umetnuti u reklamni materijal tako da gledatelji materijala ne mogu sagledati slike na

⁷⁴ Ciboci L, Kanižaj I, Labaš D, Osmančević L (2018). Obitelj i izazovi novih medija. Priručnik s radnim listićima za roditelje, nastavnike i stručne suradnike (treće dopunjeno izdanje). Zagreb: Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu. <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2018/05/medijska-pismenost-lazne-vijesti.pdf>

⁷⁵ Miliša Z i Nikolić G (2013). Subliminalne poruke i tehnike u medijima, *Medijski dijalozi*, 6 (17): 199-225.

svjesnoj razini, već na podsvjesnoj razini".⁷⁶ Subliminalno oglašavanje odnosi se na tehniku kojom se potrošači izlažu prikazima proizvoda, imenu proizvoda i drugim podražajima od strane marketinških stručnjaka. Takva vrsta oglašavanja utiče na promjene u emocijama, ponašanju, stavovima i budućem donošenju odluka ljudi.⁷⁷ Budući da subliminalno oglašavanje mijenja stavove i ponašanja ljudi na nesvjesnoj razini, ovakva vrsta uticaja na ljude takođe pripada domeni medijske manipulacije. Ovaj oblik marketinških trikova, ne samo da povećava potrošnju i kupnju željenog proizvoda, nego istovremeno služi usađivanju željenih ideologija.⁷⁸

3.2.3. Cenzura

Prema definiciji Hrvatske enciklopedije cenzura (lat. *censura*: procjena imetka, ocjena) predstavlja „sustav administrativnih mjera koje poduzimaju državne, vjerske, stranačke i druge vlasti“ u svrhu zaustavljanja procesa razotkrivanja, čitanja, dijeljenja, gledanja i slušanja društveno neprihvatljivih i za društvo opasnih sadržaja. Svaka država neovisno o drugim državama kontrolira i oblikuje prirodu postupaka koje vlasti poduzimaju protiv društveno neprihvatljivih sadržaja. Priroda postupaka koji se u tu svrhu poduzimaju „uvijek su odraz političkih ili vjerskih prilika u njima, a ovise o procjeni vladajućih krugova o tome u kojoj mjeri štampana ili izgovorena riječ ugrožava interese države i društva“.⁷⁹

Novinsku historiju Sjeverne Amerike i zapadne Europe obilježila je borba za slobodu štampe. Nedugo nakon što je Johannes Gutenberg izumio štamparsku mašinu, u institucije su uvedene mjere cenzure. Nadzor štampe provodeći je na tri nivoa, prvo crkveni nadzor, koji je preuzela svjetovna vlast te potom dominacija državne cenzure. Historijski gledano, korišteni su različiti oblici cenzure, no nekad ih je bilo nemoguće prepoznati. *Preventivna cenzura* vidljiva je u nizu postupaka kao što su nadzor rada izdavača i štamparija, nadzor njihovih planova rada, zabrana rada ilegalnim

⁷⁶ Aylesworth A-B, Goodstein R-C i Goodstein R-C (1999). Effect of archetypal embeds on feelings: An indirect route to affecting attitudes? *Journal of Advertising*, 28 (3), 73-81.

⁷⁷ Miliša Z i Nikolić G (2013). Subliminalne poruke i tehnike u medijima, *Medijski dijalozi*, 6 (17): 199-225.

⁷⁸ Mohorović D (2018). Utjecaj manipulativnih tehnika oglašavanja na društvo. Završni rad. Sveučilište u Rijeci. Filozofski fakultet.

⁷⁹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2020). Cenzura.

štamparijama, uskraćivanje finansijske podrške izdavačima, postavljanje povjerljivih i podobnih urednika listova i knjiga, obaveza autora i izdavača da cenzorskim vlastima predaju rukopise prije njihovog slanja u štampariju. *Autocenzuru* najčešće provodi sam autor kako bi se zaštitio od mogućih štetnih posljedica po sebe nakon objavljivanja vlastitog rada. Najučestaliji oblik cenzure, *suspenzivna cenzura* odnosi se na mnogobrojne postupke mijenjanja sadržaja i oblika. *Suspenzivna cenzura* bila je vidljiva u gruboj represiji protiv autora, izdavača i čitatelja. Autore se prisiljavalo da prepravljaju svoje knjige i snimljene filmove.

3.2.4. *Spin*

Medijska je manipulacija pojam kojem pripada više vrsta manipulacije, i svaka s različitom svrhom. *Spin*, kao jedna od vrsta manipulacije, najčešće se koristi u svrhu uljepšavanja dojma i stava javnosti o političkim akterima. Riječ *spin* proizlazi iz engleskog jezika i znači „okretanje“ ili „zaokret“. U kontekstu medija i politike, ona znači „okretanje priče“. Collinsov rječnik *spin* definira kao: „način na koji političke stranke pokušavaju javnosti i medijima predstaviti sve što rade u pozitivnom svijetlu“.⁸⁰ Pojam *spina* upućuje na „s sofisticiranu prodaju određene poruke koja je snažno pristrasna u korist vlastitog položaja i koja koristi maksimalno upravljanje medijima s namjerom održavanja ili vršenja kontrole nad situacijom, često podrazumijevajući obmanu ili manipulaciju“.⁸¹ Esser navodi kako se riječ *spin* u štampi prvi put pojavila 22. januara 1979. godine u članku koji je objavio *Guardian Weekly*.⁸² Uopšteno, *spin* se koristi u svrhu skretanja pažnje javnosti s neke druge informacije ili sadržaja na kojem je fokus javnosti u tom trenutku. Manipulacija ovog oblika, uvijek se javlja kao reakcija na neki drugi izvještaj ili događaj, s ciljem da poništi ili umanji negativne efekte koje taj izvještaj ili događaj ima, ili bi mogao imati za javne aktere, uglavnom one iz svijeta politike.

⁸⁰ Collins (2020). *Spin*. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/spin>

⁸¹ Braun S (2016). Political spin. *Encyclopædia Britannica*, Encyclopædia Britannica, Inc. 27. listopada. <https://www.britannica.com/topic/political-spin>

⁸² Esser F (2008). Spin doctor, *The International Encyclopedia of Communication*. <https://doi.org/10.1002/9781405186407.wbiecs088>

4. RAZUMIJEVANJE „KARANTINA“, „SOCIJALNOG DISTANCIRANJA“ I „LOCKDOWNA“ TOKOM PANDEMIJE „COVID-19“ KAO ODGOVOR NA UGROŽENOST GLOBALNOG ZDRAVLJA

Trenutna epidemija COVID-19 ukazuje na prisustvo trećeg novog koronavirusa u dvadeset prvom vijeku nakon SARS-a 2003. i bliskoistočnog respiratornog sindroma 2013. godine. Indikacije se kreću od temperature i gripa do kašlja, upale grla, umora i kratkog daha. Postoji dokaz da se širi od pojedinca do pojedinca. Međutim, dobra higijena može spriječiti kontaminaciju.⁸³ Sa ukupnim širenjem slučajeva SARS-CoV-2 izvan Kine, neke zemlje su započele periferne mjere, uključujući provjeru znakova i ograničavanje putovanja u i iz Kine.⁸⁴

U decembru 2019., pandemija COVID-19, izazvana virusom korona (SARS-CoV-2) u roku od mjesec dana proširila se na većinu zemalja širom svijeta.⁸⁵ Svjetska zdravstvena organizacija objavila je epidemiju korona virusa kao novinu u općoj krizi blagostanja širom svijeta, potvrđujući potrebu za sve planiranijim globalnim odgovorom prije nego što se izbijanje bolesti proširi na bezbroj zemalja i regija. Sa ove tačke gledišta, koncepti karantina, socijalnog i fizičkog distanciranja i izolacije su široko korišteni u areni globalnog zdravlja.

⁸³ Chavis, S., & Ganesh, N. (2019). Respiratory Hygiene and Cough Etiquette. In L. DePaola, & L. Grant (Eds.), *Infection Control in the Dental Office* (pp. 91-103). Cham: Springer.

⁸⁴ Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2019). Travelers Prohibited from Entry to the United States. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/travelers/from-other-countries.html>

⁸⁵ Dong, E., Du, H., & Gardner, L. (2020). An Interactive Web-Based Dashboard to Track COVID-19 in Real Time. *The Lancet Infectious Diseases*, 20, 533-534.

4.1. Pojam karantina

Izraz "karantin" se koristi radi zaustavljanje širenja bolesti. Kao što ukazuju Centri za kontrolu i prevenciju bolesti, karantin podrazumijeva otuđivanje i ograničavanje udruživanja pojedinaca koji nemaju simptome, ali nisu zaštićeni od infekcije.⁸⁶ Alternativno, socijalno distanciranje je mjera koja se poduzima za smanjenje kontakta s nekim drugim, a uključuje nefarmaceutske protumjere koje očekuju da umanje prenošenje bolesti i na taj način smanje težinu posljedica.⁸⁷ Osim toga, termin lockdown odnosi se na hitni protokol koji se odnosi na javne karantine koji je protokol za hitne slučajeve koji često sprječava pojedince da napuste područje.⁸⁸ Karantin, socijalno i fizičko distanciranje i mjere izolacije kao reakcija na epidemiju Covid-19 pokrenule su kritično pitanje „Koliko će trajati ova ograničenja?“. Stoga je prihvaćeno da se virusna infekcija prenosi na ljude kašljanjem, kihanjem, udisanjem kapi ili zbog bliskog kontakta s ljudima. U svakom slučaju, da bi se zaraza istrijebila, potrebno je više raditi na dijelovima prepoznatljivog dokaza kao prijelaznog puta zoonotskog izvora koji je omogućio prijenos infekcije na ljude.⁸⁹

Analiza nefarmaceutskog epidemiološkog okvira COVID-19, ne samo radi medicinske pogodnosti već i zbog politike zajednice i zdravstvene infrastrukture, može predvidjeti niz zaraznih bolesti u zajednici povezanih s potencijalnom štetom u epidemijskoj situaciji, nanošenjem štete ekonomiji i ugrožavanju psihološkog stanja i simptoma psihičkih tegoba u slučaju zdravlja pojedinca. Ekstenzivne epidemije zaraznih bolesti kao što je COVID-19 povezuju se s mentalnim bolestima i simptomima cerebralnih bolesti.⁹⁰ Psihijatri širom svijeta trebali bi biti svjesni ovih manifestacija, njihovih veza i strategija upravljanja do 2020. godine, upravo s mjerama opreza potrebnim za kombinaciju populacije i mjerama opreza potrebnim za sprječavanje širenja COVID-a-19.

⁸⁶ Gordon, S. (2020, April 4). COVID-19: Understanding Quarantine, Isolation and Social Distancing in a Pandemic. Cleveland Clinic.

⁸⁷ Anderson, R. M., Heesterbeek, H., Klinkenberg, D., & Hollingsworth, T. D. (2020). How Will Country-Based Mitigation Measures Influence the Course of the COVID-19 Epidemic? *The Lancet*, 395, 931-934.

⁸⁸ Resnick, B. (2020). Italy and China Used Lockdowns to Slow the Coronavirus. Could We? *VOX*.

⁸⁹ Riou, J., & Althaus, C. L. (2020). Pattern of Early Human-to-Human Transmission of Wuhan 2019 Novel Coronavirus (2019-nCoV), December 2019 to January 2020. *Eurosurveillance*, 25, Article ID: 2000058.

⁹⁰ Bao, Y., Sun, Y., Meng, S., Shi, J., & Lu, L. (2020). 2019-nCoV Epidemic: Address Mental Health Care to Empower Society. *The Lancet*, 395, E37-E38.

Svijet se susreo sa globalnom epidemijom. Epizodu zaraze koronavirusom (COVID-19) Svjetska zdravstvena organizacija proglasila je općom krizom od svjetske zabrinutosti, a infekcija se proširila na tako veliki broj nacija i regija. Iako se ne zna mnogo o virusu kao uzročniku COVID-19, znamo da se prenio direktnim kontaktom sa respiratornim traktom zaražene osobe (direktno zbog kašljanja i kihanja). Ljudi se također mogu zaraziti od kontakta s površinama zagađenim infekcijom i kontakta sa svojim licem (npr. oči, nos i usta). Dok se COVID-19 nastavlja širiti, značajno je da mreže preduzimaju korake kako bi spriječile daljnji prijenos, umanjile efekte epizode i pojačale mjere kontrole.⁹¹

Riječ karantin dolazi od karantine, što znači „četrdeset dana“, što se koristilo na venecijanskom jeziku 14.-15. vijeka. Karantin se može koristiti sa cordon sanitaire, i bez obzira na način na koji su termini povezani, cordon sanitaire sugerira ograničenje kretanja ljudi u ili izvan prikazane geografske zone, na primjer, sistema, kako bi se zaštitila bolest od širenja.⁹² Karantin je razdvajanje i ograničavanje kretanja pojedinaca koji su možda bili izloženi zaraznoj bolesti da bi slučajno otkrili da im nije dobro, čime se umanjuje opasnost da zaraze druge.⁹³ U posljednje vrijeme, karantin se koristio u slučajevima izbijanja bolesti izazvane korona virusom 2019. (COVID-19).⁹⁴ Trenutno, a pogotovo na početku pandemije, ne postoji uspješna farmakološka medijacija ili imunizacija za liječenje ili predviđanje COVID-19. Stoga su nefarmakološki okviri općeg blagostanja, naprimjer karantin, socijalno distanciranje, zatvaranje i izolacija, glavni uspješni pristupi reagiranju na prirodu.

Dalekosežno korištenje karantina predstavlja različite izazove uređivanja i upotrebe. Oni uključuju pitanja gdje bi se proveo period izolacije, kako bi se provjerio status blagostanja i konzistentnost onih koji su u izolaciji, kako bi se zadovoljile njihove osnovne potrebe i da li bi oni u izolaciji izdržali finansijske posljedice ili

⁹¹ The Social Science in Humanitarian Action Platform (SSHAP) (2020). Key Considerations Quarantine in the Context of COVID-19. Institute of Development Studies. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/15133>

⁹² Rothstein, M. A. (2015). From SARS to Ebola: Legal and Ethical Considerations for Modern Quarantine. *Indiana Health Law Review*, 12, 227-280.

⁹³ Rahaman, M. A., Islam, M. S., Khan, A. A., Sarker, B., & Mumtaz, A. (2020). Understanding "Quarantine," "Social Distancing," and "Lockdown" during "COVID-19" Pandemic in Response to Global Health: A Conceptual Review. *Open Journal of Social Sciences*.

⁹⁴ Nussbaumer-Streit, B., Mayr, V., Aulia, D., Chapman, A., Persad, E., Klerings, I., Wagner, G., Siebert, U., Christof, C., Zachariah, C., & Gartlehner, G. (2020). Quarantine alone or in Combination with Other Public Health Measures to Control COVID-19: A Rapid Review. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, No. 4, Article No. CD013574.

društvenu odvojenost. Općenito, kontekstualna istraživanja su pokazala da je izolirana dosljednost u značajnim pandemijama manja kada ljudi, općenito, ne podstiču njeno korištenje. Karantin je značajan u smanjenju pojave i smrtnosti tokom pandemije COVID-19. Rana upotreba karantina i pridruživanje karantinu drugim mjerama općeg blagostanja je od suštinskog značaja za garantovanje održivosti. Jedan od prijedloga Svjetske zdravstvene organizacije za kontrolu bolesti bio je karantin. Da bi karantin bio revolucionaran, moraju biti ispunjena tri uslova. Na prvom mjestu, bolest mora biti adekvatno prenosiva u svom agonizirajućem periodu ili kako to biva u svojoj zanimljivoj fazi. Drugo, mora biti zamislivo i izvodljivo prepoznati sve, ili za sve namjere i svrhe, individue koje poluču kontaminaciju. Treće, kontaminirane osobe moraju pristati na stanje izolata.⁹⁵

Na primjer, osoba kojoj nije potrebno kliničko razmatranje može biti u karantinu u svom domu, za razliku od držanja u medicinskoj klinici ili drugoj prostoriji koja bi se smatrala zatočeništvom. Zakoni koji odobravaju potrebnu represiju bi također trebali garantirati da su osnovne potrebe zadovoljene, uključujući zadovoljavajuće utočište, ishranu, vodu i sanitarije. Oni bi također trebali osigurati odgovarajući tretman i socijalno osiguranje, te uzeti u obzir društvene ili druge želje osobe u karantinu ili zatvorene u najvišem mogućem stupnju. Nacionalni zakoni bi također trebali uključiti proceduralne zaštite, dajući ljudima koji su predmet karantina ili zahtjeva za izolaciju, mogućnost da traže preispitivanje od strane suda u razumnom roku.⁹⁶ Karantin može imati negativne mentalne uticaje, na primjer, indikacije posttraumatskog stresa, nered i bijes, što može izazvati nepovoljne dugotrajne mentalne posljedice.⁹⁷ Korištenje karantina također izaziva nekoliko moralnih dilema. Brojni pojedinci prihvataju da karantin predstavlja smanjenje individualne slobode, dok drugi smatraju da je to osnovni dio kontrole prenosive bolesti. Barbera i partneri

⁹⁵ Barbera, J., Macintyre, A., Gostin, L., Inglesby, T., O'Toole, T., DeAtley, C. et al. (2001). Large-Scale Quarantine Following Biological Terrorism in the United States. Scientific Examination, Logistic and Legal Limits, and Possible Consequences. *JAMA*, 286, 2711-2717.

⁹⁶ WHO (2017). *Advancing the Right to Health: The Vital Role of Law*. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. Geneva: WHO.

⁹⁷ Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The Psychological Impact of Quarantine and How to Reduce It: Rapid Review of the Evidence. *The Lancet*, 395, 912-920.

su dodatno težili pitanju karantine velikog obima u pogledu organske, psihičke depresije.⁹⁸

Po njihovom mišljenju, adekvatnost karantina je pogrešna i nije podržana na masovnoj premisi. Oni pokazuju da karantinske aktivnosti mogu uzrokovati štetu. Oni ističu da postoji nekoliko pitanja kojima se treba posvetiti pažnja i predstavljaju tri značajna pitanja za određenu epizodu, na primjer:

- 1) Da li opće dobro i klinička istraživanja opravdavaju teret velikog obima karantine;
- 2) Da li su izvedba i održavanje karantina velikog obima prihvatljivi?
- 3) Da li potencijalne prednosti karantina velikog obima premašuju moguće antagonističke rezultate?

Kako god bilo, u određenim uvjetima, to je jedna od glavnih potencijalnih metoda za reagiranje na rizik od infekcije kao što je COVID-19.

⁹⁸ Barbera, J., Macintyre, A., Gostin, L., Inglesby, T., O'Toole, T., DeAtley, C. et al. (2001). Large-Scale Quarantine Following Biological Terrorism in the United States. Scientific Examination, Logistic and Legal Limits, and Possible Consequences. JAMA, 286, 2711-2717.

4.2. Socijalno, odnosno fizičko distanciranje

Socijalno distanciranje ili fizičko distanciranje je veliki broj nefarmaceutskih recepata ili mjera⁹⁹ koje se poduzimaju kako bi se spriječilo širenje bolesti održavanjem fizičke distance među ljudima i smanjenjem događaja u kojima ljudi dolaze u bliski kontakt jedni s drugima. To uključuje držanje distance od dva metra od ostalih i bez gomilanja velikih društvenih događaja. Mjere socijalnog distanciranja progresivno su izvodljive kada se bolest širi kontaktom; direktan fizički kontakt, uključujući seksualni kontakt; fizički kontakt s leđa (npr. kontaktom sa uprljanom površinom); ili prenošenje vazdušnim putem. Mjere su manje uspješne kada se bolest suštinski prenosi putem zaražene vode ili hrane ili putem vektora, na primjer, komaraca ili različitih insekata.¹⁰⁰

Tokom pandemije koronavirusa 2019-2020, primjenjeno je značenje socijalnog distanciranja kao izostajanja iz okruženja okupljanja, držanja podalje od masovnih okupljanja kada je to moguće.¹⁰¹ Socijalno distanciranje namjerno proširuje fizički prostor između ljudi kako bi se smanilo širenje bolesti. U svakom slučaju, zadržavanje par metara od drugih smanjuje šanse za dobijanje COVID-19. Takođe, nošenje maske u ambijentu gdje je socijalno distanciranje teže izvesti, posebno na područjima kritičnog prenosa. Mjere socijalnog distanciranja mogu se primjenjivati duže vrijeme sve dok održiva antitijela ili antivirusni lijekovi ne budu dostupni. Kako god bilo, važna stvar u ljudskoj društvenosti je to što možemo zamisliti kako se može uspostaviti nešto drugo.¹⁰² Ono što je upečatljivo u ovom slučaju je način na koji se „socijalno distanciranje“ kao obaveza uvodi kao individualizirano ponašanje, bez obzira na afirmaciju da je širenje korona virusa na osnovnom nivou, pitanje koje se odnosi na ljudski sistem. Iako se na njih može gledati kao na "socijalno distanciranje" ili "samoizolaciju" jer porodična jedinica neće sarađivati s drugima tokom perioda karantina od 14 dana, na sličan način bi se mogli smatrati vrstom društvene kontrole.

⁹⁹ Harris, M., Adhanom Ghebreyesus, T., Liu, T., Ryan, M.M.J., Vadia, Van Kerkhove, M.D., Diego, Foulkes, I., Ondelam, C., Gretler, C., & Costas (2020). "COVID-19" (PDF). World Health Organization.

¹⁰⁰ Rahaman, M. A., Islam, M. S., Khan, A. A., Sarker, B., & Mumtaz, A. (2020). Understanding "Quarantine," "Social Distancing," and "Lockdown" during "COVID-19" Pandemic in Response to Global Health: A Conceptual Review. *Open Journal of Social Sciences*.

¹⁰¹ Pearce, K. (2020). What Is Social Distancing and How Can It Slow the Spread of COVID-19? Baltimore, MD: Johns Hopkins University.

¹⁰² Long, N. J., & Moore, H. L. (Eds.) (2013). *Sociality: New Directions*. Oxford: Berghahn.

Ovo je od hitnog značaja za način na koji zamišljamo i strukturiramo reakciju na koronavirus s obzirom na „nepotreban“ društveni kontakt. Dok nas razgovor o “socijalnom distanciranju” tjera da naše društvene veze s drugima vidimo kao opasnost i za njih i za nas, osnažujući metodologiju radikalnog povlačenja i podižući alarmantnu mogućnost zaborava i atomizacije, društvena regulativa nam dopušta da smatramo da smo povezani kao uređaji koje možemo kooperativno kontrolisati da bismo obuzdali i kontrolisali širenje infekcije, a da se još uvijek oslobodimo fluktuiranog prijateljstva koje nam je potrebno za stvarno postojanje vrijedno življenja. Nedostaci socijalnog distanciranja mogu uključivati utučenost, smanjenu profitabilnost i gubitak različitih prednosti povezanih s ljudskom vezom.¹⁰³ Razgovor o “socijalnom distanciranju” je podigao dobro poznatu svijest o tome kako pojedinačne aktivnosti mogu uticati na dobrobit stanovništva, gurajući pojedince iz prostora koji predstavljaju značajan nivo epidemiološke opasnosti. Bez obzira na to, akcenat na „razdvajanju“ i „izolaciji“ doveo je do aranžmana toliko neprijatnih mjera da bi ih mogli odbaciti kao „neprihvatljive“ upravo pojedinci koje treba da obezbjede.¹⁰⁴

Opći razgovori o dobrobiti moraju se pridružiti naglašavanju onoga što štićenici ne smiju raditi s konstruktivnim snovima o tome kako bi pojedinci mogli rekonfigurirati ponavljajuće obrasce svoje saradnje na načine koji štite veze koje život čine vrijednim zaštite.¹⁰⁵ Mjere izolacije i ograničenja izazivaju istinsku zabrinutost stanovništva, jer su to drevna historija iskvarene evropske prošlosti, koja seže do napada na urbana područja u srednjem vijeku i izbijanja bubonske kuge. Nema neizvjesnosti da će izolacija izvanredno smanjiti slučajeve SARS-CoV-2. Kako god bilo, dugotrajna ograničenja na razvoj saobraćaja i podataka predstavljaju izvanredan test za snagu društvenog okvira. Ljudi sa visokim rizikom, na primjer, oni koji imaju više od 65 godina ili imaju stalne komorbiditete bez nuspojava, dodatno su obavezni da se samoizoliraju kako bi se smanjila vjerovatnoća oboljevanja od COVID-19.

¹⁰³ Rahaman, M. A., Islam, M. S., Khan, A. A., Sarker, B., & Mumtaz, A. (2020). Understanding "Quarantine," "Social Distancing," and "Lockdown" during "COVID-19" Pandemic in Response to Global Health: A Conceptual Review. *Open Journal of Social Sciences*.

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Rahaman, M. A., Islam, M. S., Khan, A. A., Sarker, B., & Mumtaz, A. (2020). Understanding "Quarantine," "Social Distancing," and "Lockdown" during "COVID-19" Pandemic in Response to Global Health: A Conceptual Review. *Open Journal of Social Sciences*.

Život u izolaciji donosi brojne poteškoće, a bilo je i brojnih primjera pojedinaca koji su ismijavali savjete o socijalnom distanciranju ili izolaciji. Međutim, što mu se više pojedinaca podvrgne, to će biti uspješnije. U svakom slučaju nema mnogo nacija koje su uvele potpunu izolaciju usredsređene na datum kada će ukinuti ograničenja, jer bi trebalo da vide kako se pandemija razvija. Dodatno čekaju da vide koji bi se od brojnih lijekova i antitijela koji se istražuju mogli pokazati plodonosnim. Sve dok ne postoji odgovarajuće antitijelo, malo je vjerovatno da će se širenje infekcije zaustaviti ičim osim društvenog ograničenja.

Neka istraživanja otkrivaju da, kako se broj ljudi zaraženih globalnom epidemijom COVID-19 iz dana u dan povećava i savjeti da se preduzmu potrebne mjere opreza kako bi preživjeli i izliječili virus i kao grupa lijekovi - mjere, riječi „socijalno distanciranje“, „karantin“ i „zaključavanje“ su više puta korištene. Međutim, glavna svrha ove mjere je povećanje šanse za izbjegavanje kontakta sa osobom koja nosi virus. Istovremeno smanjiti prijenos bolesti i prije svega smanjiti stopu smrtnosti kako zaražena osoba ne bi širila infekciju na druge.¹⁰⁶ Nadalje, mjere bez lijekova u ovom slučaju su napor građana širom svijeta da smanje širenje COVID-19. Svaki put kada se ljudi sretnu ili fizički pomiješaju ili komuniciraju, oni razmjenjuju klice ili mikrobe, koji se zatim šire na druge ljude koje sretnu, komuniciraju, itd., i tako šire virusne infekcije.¹⁰⁷ Dodatno, socijalno distanciranje znači izlazak iz kuće i/ili zajednice samo kada postoji potreba i razlog za nešto, uključujući posao, nabavku ili mnoge druge razloge. Kada se ljudi izoluju u kući, oni se takođe štite od zaraze. Praktična socijalna distanca osobe znači zaštitu sebe. S druge strane, karantin se odnosi na slobodno kretanje ljudi kako bi se spriječilo širenje zarazne bolesti ili epidemije i ponekad ograničenja u prijevozu određene robe. Ako je neko u opasnosti da se zarazi zaraznom bolešću i ako nema konačnu dijagnozu, drži se u karantinu i razgovara o bolesti. Izolacija i karantin su dva bliska pojma. Međutim, postoje suptilne razlike između to dvoje. Karantin je da se pažljivo izoluju potencijalni (ali ne sigurni) rizični pacijenti. S druge strane, naziv izolacije (ili odvajanja) je da se zaražena osoba drži potpuno odvojeno od zdrave populacije.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁷ Rahaman, M. A., Islam, M. S., Khan, A. A., Sarker, B., & Mumtaz, A. (2020). Understanding "Quarantine," "Social Distancing," and "Lockdown" during "COVID-19" Pandemic in Response to Global Health: A Conceptual Review. *Open Journal of Social Sciences*.

¹⁰⁸ Ibidem.

Smanjenje fizičke komunikacije, poznato kao "karantin", "socijalno distanciranje" i "zaključavanje", objavile su brojne nacije. Ipak, nakon što su pojedinci zanemarili da praktikuju ove nefarmaceutske pristupe u početnim fazama, stvorila se prilika da se pandemija oštro širi. Bespomoćna SZO je u posljednje vrijeme promijenila izraz „socijalno distanciranje“ u „fizičko distanciranje“ kako bi se pojedinci osjećali manje očajno i izolovano.

Dok društveni mediji pomažu pojedincima da budu sve više povezani usred fizičke izolacije, oni su isto tako značajan izvor tračeva i lažnih podataka koji povećavaju pritisak. Epidemije i zdravstvene krize, na primjer, nova pandemija COVID-19 postavljaju brojne moralne i opće dobrobitne izazove o najboljem načinu da se dovoljno reaguje i kontrolira prijenos.¹⁰⁹ Da bi to učinili, sistemi opšteg blagostanja koordinirani na nivou mreže, šire ili globalno, tu i tamo zahtijevaju ograničavanje privilegija bilo koje osobe na mogućnost razvoja i odnosa, korištenjem mjera, na primjer, karantin u svjetlu legitimne brige za značajnu populaciju.¹¹⁰

¹⁰⁹ Leary, V. A. (1994). The Right to Health in International Human Rights Law. *Health and Human Rights*, 1, 24-56.

¹¹⁰ Leary, V. A. (1994). The Right to Health in International Human Rights Law. *Health and Human Rights*, 1, 24-56.

5. PREIMENOVANJE SOCIJALNOG DISTANCIRANJA U FIZIČKO DISTANCIRANJE

Usred izbijanja COVID-19, izraz „društveno distanciranje“ dobio je ogromnu pažnju u mainstream i društvenim medijima, a vlade su ga prihvatile kao univerzalnu mjeru predostrožnosti za zaustavljanje pandemije koronavirusa. „Socijalno distanciranje“ tehnički pripada skupu nefarmaceutskih mjera kontrole infekcija s ciljem zaustavljanja ili usporavanja širenja zarazne bolesti. Kako je epidemija COVID-19 evoluirala, čin „socijalnog distanciranja“ je raspoređen kao zaštitno sredstvo u zemljama širom svijeta s različitim stupnjevima intenziteta, ali često s visokim troškovima za pojedince i društva.¹¹¹

Dok živimo u stvarnosti pandemije COVID-19 pokrivamo usta, peremo ruke i praktikujemo „socijalno distanciranje“. Ali razgovor se pomjera sa "socijalnog distanciranja" na "fizičko distanciranje". Zašto? Zbog neviđenog uticaja socijalnog distanciranja i izolacije na naše mentalno zdravlje i emocionalno blagostanje. Poznavanje razlike može nam pomoći da poboljšamo svoje mentalno zdravlje u ovim neviđenim vremenima. U trenutnom kontekstu, socijalno distanciranje se odnosi na držanje najmanje dva metra udaljenosti od ljudi kako bi se izbjeglo oboljenje i „izravnala krivulja“ u širenju COVID-19. Iako je „socijalno distanciranje“ još uvijek široko korišteno, ono možda šalje pogrešnu poruku i doprinosi društvenoj izolaciji. „Umjesto da zvuči kao da se morate društveno odvojiti od porodice i prijatelja, „fizičko distanciranje“ pojednostavljuje koncept s naglaskom na držanju dva metra udaljenosti od drugih. Kako se zajednice ponovo otvaraju i ljudi su sve češće u javnosti, termin "fizičko distanciranje" (umjesto socijalnog distanciranja) koristi se kako bi se pojačala potreba da se ostane najmanje dva metra udaljenosti od drugih, kao i nošenje maski za lice. Historijski gledano, socijalno distanciranje se također koristilo naizmjenično za označavanje fizičkog distanciranja koje je definirano u nastavku. Međutim, socijalno distanciranje je strategija koja se razlikuje od ponašanja fizičkog distanciranja. Skrivena opasnosti socijalnog distanciranja dolaze u mnogim oblicima. Katastrofe velikih razmjera su gotovo uvijek praćene kratkoročnim i dugoročnim posljedicama po mentalno zdravlje i dobrobit. Očekuje se značajan porast

¹¹¹ Hart, M. (2020). WHO Changes ‘Social Distancing’ to ‘Physical Distancing’[Internet]. *Nerdist*.

anksioznosti i depresije, upotrebe supstanci, usamljenosti i nasilja u porodici, a moguće i zlostavljanja djece tokom i nakon COVID-19.

Dok mjere „socijalnog distanciranja” datiraju najmanje iz 5. vijeka prije nove ere, najranije spominjanje na engleskom može se naći u prijevodu memoara Louisa Antoineta Fauveleta de Bourriennea iz 1831. o njegovom prijateljstvu s Napoleonom. Kasnije je termin korišten kao eufizam za društvenu klasu i primijenjen na Skalu socijalne distance koju je kreirao sociolog Emory Bogardus 1919. godine, mjereći predrasude tražeći od učesnika da opišu koliko se ugodno osjećaju u interakciji s ljudima druge rase.¹¹²

Godine 1963. Edward Hall, kulturni antropolog, skovao je termin proksemika kako bi definirao studije o „socijalnom distanciranju“ u svakodnevnom životu. Njegova zabrinutost je bila da bliže udaljenosti između dvije osobe mogu povećati vizualnu, taktilnu, slušnu ili olfaktornu stimulaciju do te mjere da se neki ljudi mogu osjećati nametnutima i negativno reagirati, te je predložio četiri glavne zone prostora između pojedinaca:

- Intimna udaljenost (manje od pola metra), kao što je davanje ili primanje zagrljaja;
- Lična udaljenost (oko 1 metar), obično rezervisana za porodicu ili dobre prijatelje;
- Socijalna distanca (2 do 3 metra), pri susretu sa strancima;
- Javna distanca (više od 5 metara), kao što su javne prezentacije.¹¹³

„Socijalno distanciranje“ je korišteno za prevenciju bolesti kada je primijenjeno tokom epidemija HIV-a i SARS-a.¹¹⁴ Od danas, razlog za uvođenje mjere distanciranja u javnosti je da se COVID-19 širi putem događaja poput dodirivanja, kašljanja i kihanja. Dakle, ako su ljudi dovoljno razmaknuti jedan od drugog, biće van dometa da budu izloženi koronavirusu.¹¹⁵ Svaki prekid u lancu kontakata prekida prijenos

¹¹² Sørensen, K., Okan, O., Kondilis, B., & Levin-Zamir, D. (2021). Rebranding social distancing to physical distancing: calling for a change in the health promotion vocabulary to enhance clear communication during a pandemic. *Global Health Promotion*, 28(1), 5-14.

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ Okan, O., Sørensen, K., & Messer, M. (2020). COVID-19: a guide to good practice on keeping people well informed. *The Conversation*, 19.

¹¹⁵ World Health Organization. (2020). World Health Organization coronavirus disease (COVID-19) dashboard. *World Health Organization*.

bolesti duž tog lanca, zbog čega se mjere distanciranja toplo preporučuju tokom epidemije kao što je COVID-19.

5.1. Zabrinutost za mentalno zdravlje

Zanimljivo je da su nekoliko sedmica nakon izbijanja, naučnici raspravljali o tome da li je izraz „socijalno distanciranje“ zapravo pogrešan i može biti kontraproduktivan.¹¹⁶ Naglašeno je da je riječ o „socijalizaciji na distanci“, a ne o „socijalnom distanciranju“ i da bi „napori koji se poduzimaju da se uspori širenje koronavirusa trebali potaknuti jačanje društvenih veza uz održavanje fizičkog distanciranja“.¹¹⁷

Generalni sekretar Svjetske zdravstvene organizacije, dr Tedros Adhanom Ghebreyesus, brzo je prilagodio novi termin „fizičko distanciranje“ u svojim objavama.¹¹⁸ Kako bi se postigla jasnoća, cilj ove studije bio je, stoga, procijeniti argumente povezane s upotrebom termina „socijalno distanciranje“ i „fizičko distanciranje“ i promijeniti fokus na raspravu o ishodima kako bi se usmjerila njihova upotreba u područje javnog zdravlja i promocije zdravlja tokom trenutne pandemije COVID-19 i u budućnosti.

Učinak bolesti koronavirusa (COVID-19) na mentalno zdravlje sve više postaje globalna briga.¹¹⁹ Na utjecaj COVID-19 na mentalno zdravlje također utiče sve veća upotreba društvenih medija. Upravljanje "infodemijom"¹²⁰ uključuje filtriranje opsežnih lažnih informacija o izbijanju COVID-19, a u nekim aspektima je jednako važno kao i borba protiv same pandemije.¹²¹ Ipak, društveni mediji također mogu imati pozitivan učinak dovodeći ljude društveno bliže jedni drugima, a da i dalje održavaju fizičku distancu. To je strategija koja bi mogla dugoročno da prevaziđe psihološke efekte krize. Ovaj pristup zahtijeva edukaciju javnosti i reviziju kulture

¹¹⁶ Gale, R. (2020). Is 'social distancing' the wrong term? Expert prefers 'physical distancing,' and the WHO agrees. *The Washington Post*.

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Hart, M. (2020). WHO Changes 'Social Distancing' to 'Physical Distancing'[Internet]. *Nerdist*.

¹¹⁹ Galea, S., Merchant, R. M., & Lurie, N. (2020). The mental health consequences of COVID-19 and physical distancing: the need for prevention and early intervention. *JAMA internal medicine*, 180(6), 817-818.

¹²⁰ Zarocostas, J. (2020). How to fight an infodemic. *The lancet*, 395(10225), 676.

¹²¹ Gao, J., Zheng, P., Jia, Y., Chen, H., Mao, Y., Chen, S., ... & Dai, J. (2020). Mental health problems and social media exposure during COVID-19 outbreak. *Plos one*, 15(4), e0231924.

korištenja društvenih medija. Uz sve date savjete za sprječavanje negativnih psihičkih posljedica bolesti, treba naglasiti da distanciranje od drugih ne znači emocionalno ili socijalno distanciranje. Održavanje veza s drugima ključno je za naše mentalno i fizičko zdravlje, a u tu svrhu društveni mediji su jedinstveno oruđe.¹²² Ova vrsta povezanosti zahtijeva društvenu bliskost koju socijalno distanciranje ne može omogućiti. Trenutne smjernice za distanciranje po prvi put uzimaju u obzir mentalno zdravlje pojedinca. Postoje mnoge studije koje potvrđuju uticaj socijalnog distanciranja na mentalno zdravlje, posebno ako ono rezultira društvenom izolacijom.¹²³ Iako se definicija socijalnog distanciranja u trenutnim smjernicama za distanciranje odnosi na fizički aspekt, strahuje se da će dugoročno zaboravljanje ovog koncepta dovesti do ljudske greške i društvene izolacije. Stoga se čini da je umjesto termina „socijalno distanciranje“ bolje da koristimo „fizičko distanciranje“ kako bismo jasno pokazali da je potrebno održavati i promovirati društvenu bliskost sada više nego ikada da bismo zaštitili mentalno zdravlje naše zajednice.¹²⁴

Analiza trenda prema Sørensen-u otkrila je povećanu aktivnost pojma „socijalno distanciranje“ početkom marta sa vrhuncem sredinom i krajem marta 2020. Ubrzo nakon toga, krajem marta i početkom aprila, kao pojam za pretraživanje pojavio se „fizičko distanciranje“; međutim, nikada nije privukao istu pažnju kao „socijalna distanca“. Proporcije su bile iste i kada su pojmovi za pretragu zamijenjeni sa "socijalna distanca" i "fizička distanca". Od aprila do juna 2020. relativna popularnost je opala.

Google pretraga je dala n = 31 rezultat za 'socijalno distanciranje naspram fizičkog distanciranja'; n = 5 za 'socijalno distanciranje u odnosu na fizičko distanciranje' i n = 57 za 'socijalno distanciranje i fizičko distanciranje', što čini ukupno 88 rezultata kada su duplikati uklonjeni. Relevantnost ovih izvora je recenzirana i n = 33 je uključeno u studiju. Subjekti u izvorima predstavljali su medije, pojedince, grupe zasnovane na vjeri, zdravstvene radnike, zdravstvene organizacije, škole i vlade. Induktivna tematska analiza izvora rezultirala je devet tema s 2-5 podtema koje opisuju argumente koje su sudionici iznijeli nekoristeći korištenje

¹²² Dickerson, D. (2020). Seven tips to manage your mental health and well-being during the COVID-19 outbreak. *Nature (Lond.)*.

¹²³ Zarocostas, J. (2020). How to fight an infodemic. *The lancet*, 395(10225), 676.

¹²⁴ Aminnejad, R., & Alikhani, R. (2020). Physical distancing or social distancing: that is the question. *Canadian Journal of Anesthesia/Journal canadien d'anesthésie*, 67(10), 1457-1458.

„social distancing” u odnosu na „fizičko distanciranje”. Teme su detaljno opisane u nastavku na osnovu sadržaja izvora.¹²⁵ Istaknuta tema pokazala je da je koncept „socijalnog distanciranja” pogrešan i da se može pogrešno shvatiti. Ima skrivena značenja zasnovana na različitim načinima na koje se može tumačiti. U nekoliko slučajeva okarakteriziran je kao „pogrešan naziv“, što znači izraz koji se pogrešno koristi. Termin je također opisan kao pojam s negativnim konotacijama zbog povezanosti s „društvenom izolacijom“. Posebno je spomenuto da način na koji je koncept korišten u pandemiji koronavirusa može stvoriti zabunu i nejasnoću. Socijalno distanciranje je pomalo pogrešan naziv, zapravo bi se trebalo nazvati fizičkim distanciranjem.¹²⁶

U kontekstu javnog zdravlja, „socijalno distanciranje” se općenito odnosi na različite mjere koje smanjuju bliski kontakt (povećavaju udaljenost) između velikih grupa ljudi (dakle i društvenih). Ipak, u većini uključenih linkova slijedilo je objašnjenje poput ovog: Međutim, da biste ostali zdravi, ovdje se radi o fizičkoj odvojenosti, a ne o društvenoj segregaciji i to je važna razlika.

5.2. Prijedlozi za poboljšanje

Kada epidemiolozi kažu „socijalno distanciranje“, ne misle nerazgovarati s prijateljima i porodicom. Naprotiv, oni to jako podstiču. Sada je važnije nego ikada nazvati svoje roditelje ili baku i djeda. Stoga to ne bismo trebali zvati „socijalno distanciranje“. Možda je „fizičko distanciranje“ bolji izraz. Ipak, termin „socijalno distanciranje“ se široko primjenjivao u kontekstu javnog zdravlja i preporučuju ga, na primjer, američki Centri za kontrolu i prevenciju bolesti kao učinkovitu mjeru za suzbijanje širenja respiratornih bolesti kao što je koronavirus. Centri za kontrolu i prevenciju bolesti: Socijalno distanciranje uključuje „ostanak izvan skupnih okruženja, izbjegavanje masovnih okupljanja i održavanje udaljenosti od drugih kada je to moguće“. A masovna okupljanja uključuju prepunjena javna mjesta na kojima se može ostvariti bliski kontakt s drugima, kao što su tržni centri, kina, stadioni. „Socijalno distanciranje“ može se pomiješati s konceptom socijalne distance u

¹²⁵ Sørensen, K., Okan, O., Kondilis, B., & Levin-Zamir, D. (2021). Rebranding social distancing to physical distancing: calling for a change in the health promotion vocabulary to enhance clear communication during a pandemic. *Global Health Promotion*, 28(1), 5-14.

¹²⁶ Ibidem.

sociologiji, što znači „mjeru u kojoj su pojedinci ili grupe uklonjeni ili isključeni iz sudjelovanja u životu jedni drugih“. Naglašeno je da se „socijalno distanciranje“ može posmatrati kroz različite dimenzije. Konkretno, povezuje se s efektivnom distancom, koja se odnosi na to koliko simpatija članovi grupe osjećaju prema drugoj grupi. Spomenuto je da je Emory Bogardus, tvorac Bogardusove skale socijalne distance, zasnovao instrument na subjektivno-afektivnom konceptu socijalne distance: osjećajne reakcije osoba prema drugim osobama i grupama ljudi u smislu stava i predrasuda. Osim toga, navedeno je da drugi pristup gleda na socijalnu distancu kao na normativnu kategoriju koja se odnosi na široko prihvaćene i često svjesno izražene norme o tome koga treba smatrati 'insajderom', a koga 'autsajderom/strancem', čime se preciziraju razlike između 'nas' i 'njih'. Ovi pristupi su povezani sa sociolozima kao što su Georg Simmel, Emile Durkheim i, donekle, Robert Park. Nadalje, interaktivna socijalna distanca se odnosi na učestalost i intenzitet interakcija između dvije grupe, tvrdeći da, što su članovi dvije grupe više u interakciji, to su društveno bliži. Ovaj aspekt je sličan teoriji socioloških mreža, gdje se učestalost interakcije između dvije strane koristi kao mjera jačine društvenih veza između stranaka. Konačno, kulturna i uobičajena distanca koju predlaže Bourdieu je pod uticajem 'kapitala' koji ljudi posjeduju.¹²⁷ Navedena tema je naglasila važnost prepoznavanja znakova solidarnosti i socijalnog aspekta „socijalnog distanciranja“. Predloženo je nekoliko opcija, kao što su „socijalna inkluzija“, „društvena bliskost“ i „povezanost“. Istaknuto je da: u vrijeme krize i straha, potrebna nam je suprotnost socijalnom distanciranju. Treba nam osjećaj da smo zajedno u ovome, da se ljudi sa pandemijom ne suočavaju sami. Potrebna nam je socijalna uključenost, a ne udaljenost. Jedna studija uključivala je nekoliko prijedloga za zamjenu koncepta „socijalnog distanciranja“ kako se ne bi stvarala zabuna, odnosno „fizičko distanciranje“ i „prostorno distanciranje“.¹²⁸

Riječi su važne i drugi termini koji imaju manje historijskih konotacija mogu se koristiti. Možda je dobro za početak rebrandirati sadašnje „socijalno distanciranje“ u preciznije „fizičko distanciranje“ ili „prostorno distanciranje“. Otkriveno je da su neki saradnici u raspravi napravili jasnu razliku između "socijalnog distanciranja" i "prostornog distanciranja" ili "fizičkog distanciranja". Nasuprot tome, drugi su

¹²⁷ Sørensen, K., Okan, O., Kondilis, B., & Levin-Zamir, D. (2021). Rebranding social distancing to physical distancing: calling for a change in the health promotion vocabulary to enhance clear communication during a pandemic. *Global Health Promotion*, 28(1), 5-14.

¹²⁸ Ibidem.

koristili "socijalno distanciranje" i "fizičko distanciranje" naizmjenično. Socijalno distanciranje, fizičko distanciranje, ima li razlike? Ova dva termina su u upotrebi svuda oko vas. Možda ste zbunjeni, ali odgovor je jednostavan. Ova dva termina su potpuno zamjenljiva. Toliko je važno da promijenimo svoj način razmišljanja i napravimo razliku između socijalnog i fizičkog distanciranja. Trenutno je fizičko distanciranje od najveće važnosti. Trenutno je sve veći imperativ da budemo fizički odvojeni jedni od drugih kako ne bismo nastavili širenje COVID-19. Ali to ne znači da moramo prakticirati socijalno distanciranje.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), vlade, mediji, vjerske grupe i zdravstveni radnici tokom pandemije su najavili promjenu koja prelazi sa „socijalnog distanciranja“ na „fizičko distanciranje“. Zdravstveni radnici sve više su ohrabivali korištenje izraza "fizičko distanciranje" kao preciznije alternative "socijalnom distanciranju" tvrdeći da "fizičko distanciranje" naglašava važnost održavanja fizičke distance među ljudima kako bi se zaustavilo širenje koronavirusa. Termin dodatno naglašava da ljudi i dalje trebaju provoditi vrijeme s prijateljima i porodicom koristeći digitalnu tehnologiju i društvene mreže kada su fizički razdvojeni. Epidemiologinja SZO dr. Maria Van Kerkhove istakla je da SZO usvaja upotrebu „fizičkog distanciranja“ umjesto „socijalnog distanciranja“: Držati fizičku distancu... to je apsolutno neophodno, ali ne znači da se društveno moramo odvojiti od svojih najmilijih, od naše porodice. Kažemo „socijalno distanciranje“; mijenjamo se tako da kažemo „fizička distanca“, i to namjerno jer želimo da ljudi i dalje ostanu povezani... Zato što je vaše mentalno zdravlje koje prolazi kroz ovo jednako važno kao i vaše fizičko zdravlje.¹²⁹

Procjena upotrebe termina 'socijalno distanciranje' i 'fizičko distanciranje' u PubMed-u otkrila je da se 'socijalno distanciranje' (n = 1092) najčešće koristilo u poređenju sa 'fizičkim distanciranjem' (n = 154) u pretraživanju zasnovanom na o naslovu/sažetku. Pretraga „socijalno distanciranje i fizičko distanciranje“ u

¹²⁹ Sørensen, K., Okan, O., Kondilis, B., & Levin-Zamir, D. (2021). Rebranding social distancing to physical distancing: calling for a change in the health promotion vocabulary to enhance clear communication during a pandemic. *Global Health Promotion*, 28(1), 5-14.

naslovu/sažetku dala je 20 referenci koje su recenzirane u smislu relevantnosti, što je rezultiralo uključivanjem dva rada Wassermana et al.¹³⁰ i Bergman et al.¹³¹

Bergman i ostali. istražuju važnost susreta u zdravstvenom sistemu, prepoznavajući veliki potencijal za stvaranje pozitivne promjene u sistemu zdravstvene zaštite koji se trenutno osjeća fragmentiranim i depersonaliziranim i za pacijente i za zdravstvene radnike kroz mnoge načine ulaganja i podrške. Vjeruju da trenutna pandemija COVID-19 nudi jedinstvene mogućnosti korištenja daljinske komunikacije za razvoj iscjeljujućih ljudskih odnosa i jačanje društvene povezanosti. Ljudska povezanost — ljubav — zaraznija je od koronavirusa. Ono što nam sada nije potrebno nije socijalno distanciranje, već fizičko distanciranje sa društvenom povezanošću.¹³²

Wasserman i grupa istraživača. navode da kreatore politike, medije, vlade i širu javnost treba ohrabriti da koriste neutralniji izraz 'fizičko distanciranje' umjesto 'socijalnog distanciranja' tokom pandemije COVID-19, na osnovu negativnih konotacija ovog izraza. Kako je COVID-19 harao svijetom, izraz „socijalno distanciranje” se naširoko koristi kako bi se potaknula opća populacija da se fizički distancira od drugih kako bi se smanjilo širenje virusa. Oni tvrde da ovaj izraz može imati neželjene štetne efekte, jer može izazvati negativna osjećanja ignoriranja, nepoželjnosti, ostavljenosti nasamo sa svojim strahovima, pa čak i isključenosti iz društva.¹³³

Bergmanl stavlja fokus na važnost društvene povezanosti, a ne socijalne distance i Wasserman et al. Smatra da treba potaknuti zamjenu "socijalnog distanciranja" s "fizičkim distanciranjem" kako bi se usvojio neutralniji izraz umjesto negativno opterećenog koncepta "socijalnog distanciranja".

Istraživanja su otkrila da bi upotreba 'socijalnog distanciranja' u kontekstu javnog zdravlja mogla biti pogrešno shvaćena zbog historijskih i socioloških primjena

¹³⁰ Wasserman, D., van der Gaag, R., & Wise, J. (2020). The term “physical distancing” is recommended rather than “social distancing” during the COVID-19 pandemic for reducing feelings of rejection among people with mental health problems. *European Psychiatry*, 63(1).

¹³¹ Bergman, D., Bethell, C., Gombojav, N., Hassink, S., & Stange, K. C. (2020). Physical distancing with social connectedness. *The Annals of Family Medicine*, 18(3), 272-277.

¹³² Ibidem.

¹³³ Wasserman, D., van der Gaag, R., & Wise, J. (2020). The term “physical distancing” is recommended rather than “social distancing” during the COVID-19 pandemic for reducing feelings of rejection among people with mental health problems. *European Psychiatry*, 63(1).

konceptata. Osim toga, istraživanja su pokazala da se koncepti 'socijalnog distanciranja' i 'fizičkog distanciranja' primjenjuju naizmjenično ili se smatraju različitim konceptima. Predložene su alternative koje su se fokusirale na društvene dimenzije kao što su povezanost i bliskost. Drugi prijedlozi su se fokusirali na aspekte distanciranja kao što su termini „fizičko distanciranje” i „prostorno distanciranje”. Značajni učesnici kao što su SZO i vlade pozvali su na promjenu postupnim ukidanjem upotrebe „socijalnog distanciranja“ i njegovom zamjenom terminom „fizičko distanciranje“. Podstaknuto je rebrandiranje termina kako bi se olakšala jasnoća i mobilizirale šire promjene. Argumenti su uključivali izbjegavanje stigme, poboljšanje prevencije bolesti i zasnivanje izbora riječi na terminologiji koja je manje povijesno ukorijenjena i neutralna, a ne negativno konotirana.¹³⁴

¹³⁴ Sørensen, K., Okan, O., Kondilis, B., & Levin-Zamir, D. (2021). Rebranding social distancing to physical distancing: calling for a change in the health promotion vocabulary to enhance clear communication during a pandemic. *Global Health Promotion*, 28(1), 5-14.

6. REZULTATI

Zbog dramatično povećanih potreba za informacijama period pandemije COVID-19, predstavlja idealno okruženje za pojavu infodemija – situacija koje karakterizira nedisciplinirano širenje informacija, uključujući mnoštvo nisko vjerodostojnih, lažnih, obmanjujućih i neprovjerenih informacija. Pandemiju COVID-19 pratilo je sveprisutno širenje velikog broja glasina i teorija zavjere, što je čak dovelo do dramatičnih posljedica u stvarnom svijetu. Rezultati pokazuju da su konzervativni korisnici dominirali većinom ovih rasprava i podupirali različite teorije zavjere. Studija dalje naglašava kako politička i informativna polarizacija može uticati na pridržavanje zdravstvenih preporuka i stoga može imati fatalne posljedice po javno zdravlje. Međutim, dezinformacije o COVID-19 šire se češće nego vijesti iz autoritativnih zdravstvenih izvora. Štaviše, čini se da je mreža dezinformacija o COVID-19 gusta (tj. čvrsto povezana) i dezorijentisana.

Upotreba društvenih medija i širenje u video snimcima i navodni dokazi na platformama kao što je YouTube bili su ključni u širenju infomedija. Ovo ponašanje predstavlja važnu prijetnju javnom zdravlju, kako je izjavila Svjetska zdravstvena organizacija. Tokom ove pandemije, ova destruktivna uvjerenja nastavile su se, ako ne i povećale: prema istraživanju provedenom u Europi, otprilike 10% ispitane populacije u Njemačkoj i Francuskoj izjavilo je da neće prihvatiti vakcinu protiv COVID-19; Francuska je imala najveći procenat „nesigurnosti“ sa 28%.

Tokom pandemije koronavirusa 2019-2020, primjenjeno je značenje socijalnog distanciranja kao izostajanja iz okruženja okupljanja, držanja podalje od masovnih okupljanja kada je to moguće. Dok nas razgovor o “socijalnom distanciranju” tjera da naše društvene veze s drugima vidimo kao opasnost i za njih i za nas, osnažujući metodologiju radikalnog povlačenja i podižući alarmantnu mogućnost zaborava i atomizacije, društvena regulativa nam dopušta da smatramo da smo povezani kao uređaji koje možemo kooperativno kontrolisati da bismo obuzdali i kontrolisali širenje infekcije, a da se još uvijek oslobodimo fluktuiranog prijateljstva koje nam je potrebno za stvarno postojanje vrijedno življenja. Dok društveni mediji pomažu pojedincima da budu sve više povezani usred fizičke izolacije, oni su isto tako značajan izvor tračeva i lažnih podataka koji povećavaju pritisak.

Kako je u razradi teme rečeno, usred izbijanja COVID-19, izraz 'društveno distanciranje' dobio je ogromnu pažnju u mainstream i društvenim medijima, a vlade su ga prihvatile kao univerzalnu mjeru predostrožnosti za zaustavljanje pandemije koronavirusa. Jedna studija je uključivala nekoliko prijedloga za zamjenu koncepta 'socijalnog distanciranja' kako se ne bi stvarala zabuna, odnosno 'fizičko distanciranje' i 'prostorno distanciranje'. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), vlade, mediji, vjerske grupe i zdravstveni radnici tokom pandemije su najavili promjenu koja prelazi sa 'socijalnog distanciranja' na 'fizičko distanciranje'. Zdravstveni radnici sve više su ohrabrivali korištenje izraza "fizičko distanciranje" kao preciznije alternative "socijalnom distanciranju" tvrdeći da "fizičko distanciranje" naglašava važnost održavanja fizičke distance među ljudima kako bi se zaustavilo širenje koronavirusa.

Za potrebe istraživanja, na području Sarajeva je sprovedeno anketiranje metodom slučajnog uzorka. Anketa je provedena nad 30 osoba različite dobi i pozadine, od kojih su 11 bili muškog i 19 ženskog spola. Anketni upitnik se sastojao od 6 pitanja relevantnih za potvrdu istraživačke hipoteze. Utvrđeno da je 50% ispitanika bilo zbunjeno terminom socijalna distanca.

Pol * Da li ste tokom pandemije Covid-19 bili zbunjeni terminom socijalna distance? Crosstabulation

			Da li ste tokom pandemije Covid-19 bili zbunjeni terminom socijalna distance?		Total
			Da	Ne	
Pol	Muški	Count	4	7	11
		% within Pol	36.4%	63.6%	100.0%
	Ženski	Count	11	8	19
		% within Pol	57.9%	42.1%	100.0%
Total		Count	15	15	30
		% within Pol	50.0%	50.0%	100.0%

Svi ispitanici smatraju da je primjereniji naziv fizička distanca.

Pol * Smatrate li da je primjereniji termin fizička distanca? Crosstabulation

			Smatrate li da je primjereniji termin fizička distanca?	
			Da	Total
Pol	Muški	Count	11	11
		% within Pol	100.0%	100.0%
	Ženski	Count	19	19
		% within Pol	100.0%	100.0%
Total		Count	30	30
		% within Pol	100.0%	100.0%

46,7% ispitanika smatra da je svakodnevno medijsko izvještavanje i upozoravanje o potrebi držanja distance (socijalne ili fizičke) negativno uticalo na njihovo psihičko stanje.

Pol * Da li je svakodnevno medijsko izvještavanje i upozoravanje o potrebi držanja distance (socijalne ili fizičke) negativno uticalo na vaše psihičko stanje? Crosstabulation

			Da li je svakodnevno medijsko izvještavanje i upozoravanje o potrebi držanja distance (socijalne ili fizičke) negativno uticalo na vaše psihičko stanje?		Total
			Da	Ne	
Pol	Muški	Count	5	6	11
		% within Pol	45.5%	54.5%	100.0%
	Ženski	Count	9	10	19
		% within Pol	47.4%	52.6%	100.0%
Total	Count		14	16	30
	% within Pol		46.7%	53.3%	100.0%

Pol * Smatrate li da su medijski senzacionalizam i medijska manipulacija u velikoj mjeri doprinijeli pogrešnom ili prenaplašenom shvatanju termina socijalna distanca? Crosstabulation

			Smatrate li da su medijski senzacionalizam i medijska manipulacija u velikoj mjeri doprinijeli pogrešnom ili prenaplašenom shvatanju termina socijalna distanca?		Total
			Da	Ne	
Pol	Muški	Count	8	3	11
		% within Pol	72.7%	27.3%	100.0%
	Ženski	Count	15	4	19
		% within Pol	78.9%	21.1%	100.0%
Total	Count		23	7	30
	% within Pol		76.7%	23.3%	100.0%

76% ispitanika smatra da su medijski senzacionalizam i medijska manipulacija u velikoj mjeri doprinijeli pogrešnom ili prenaplašenom shvatanju termina socijalna distance. Svi ispitanici su tokom pandemije COVID-19 održavali socijalne kontakte uz pridržavanje fizičke distance.

Pol * Da li ste tokom pandemije COVID-19 održavali socijalne kontakte uz pridržavanje fizičke distance? Crosstabulation

			Da li ste tokom pandemije COVID-19 održavali socijalne kontakte uz pridržavanje fizičke distance?	
			Da	Total
Pol	Muški	Count	11	11
		% within Pol	100.0%	100.0%
	Ženski	Count	19	19
		% within Pol	100.0%	100.0%
Total	Count		30	30
	% within Pol		100.0%	100.0%

Starost * Da li ste tokom pandemije COVID-19 bili zbunjeni terminom socijalna distanca? Crosstabulation

Crosstabulation

			Da li ste tokom pandemije COVID-19 bili zbunjeni terminom socijalna distanca?		Total
			Da	Ne	
Starost	18-30 godina	Count	7	4	11
		% within Starost	63.6%	36.4%	100.0%
	30-40 godina	Count	5	3	8
		% within Starost	62.5%	37.5%	100.0%
	41-50 godina	Count	1	3	4
		% within Starost	25.0%	75.0%	100.0%
	51-60 godina	Count	2	3	5
		% within Starost	40.0%	60.0%	100.0%
	preko 60 godina	Count	0	2	2
		% within Starost	0.0%	100.0%	100.0%
Total	Count		15	15	30
	% within Starost		50.0%	50.0%	100.0%

Starost * Smatrate li da je primjereniji termin fizička distanca?

Crosstabulation

			Smatrate li da je primjereniji termin fizička distanca?	
			Da	Total
Starost	18-30 godina	Count	11	11
		% within Starost	100.0%	100.0%
	30-40 godina	Count	8	8
		% within Starost	100.0%	100.0%
	41-50 godina	Count	4	4
		% within Starost	100.0%	100.0%
	51-60 godina	Count	5	5
		% within Starost	100.0%	100.0%
	preko 60 godina	Count	2	2
		% within Starost	100.0%	100.0%
Total	Count		30	30
	% within Starost		100.0%	100.0%

Starost * Smatrate li da su medijski senzacionalizam i medijska manipulacija u velikoj mjeri doprinijeli pogrešnom ili prenaplašenom shvatanju termina socijalna distanca?

Crosstabulation

			Smatrate li da su medijski senzacionalizam i medijska manipulacija u velikoj mjeri doprinijeli pogrešnom ili prenaplašenom shvatanju termina socijalna distanca?		Total
			Da	Ne	
Starost	18-30 godina	Count	9	2	11
		% within Starost	81.8%	18.2%	100.0%
	30-40 godina	Count	7	1	8
		% within Starost	87.5%	12.5%	100.0%
	41-50 godina	Count	3	1	4
		% within Starost	75.0%	25.0%	100.0%
	51-60 godina	Count	3	2	5
		% within Starost	60.0%	40.0%	100.0%
	preko 60 godina	Count	1	1	2
		% within Starost	50.0%	50.0%	100.0%
Total	Count		23	7	30
	% within Starost		76.7%	23.3%	100.0%

Starost * Svjetska zdravstvena organizacija je preporučila da se umjesto termina socijalna distanca primjenjuje termin fizička distanca. Smatrate li da je to ispravno i da je to trebalo ranije uraditi.

Crosstabulation

			Svjetska zdravstvena organizacija je preporučila da se umjesto termina socijalna distanca primjenjuje termin fizička distanca. Smatrate li da je to ispravno i da je to trebalo ranije uraditi.	
			Da	Total
Starost	18-30 godina	Count	11	11
		% within Starost	100.0%	100.0%
	30-40 godina	Count	8	8
		% within Starost	100.0%	100.0%
	41-50 godina	Count	4	4
		% within Starost	100.0%	100.0%
	51-60 godina	Count	5	5
		% within Starost	100.0%	100.0%
	preko 60 godina	Count	2	2
		% within Starost	100.0%	100.0%
Total		Count	30	30
		% within Starost	100.0%	100.0%

7. ZAKLJUČAK

Diskusija oko problema medijske manipulacije dramatično se intenzivirala posljednjih godina, posebno u vezi sa širenjem lažnih vijesti putem interneta. Na primjer, studije pokazuju da većina ljudi, nažalost, ne razlikuje lažne vijesti od drugih vrsta vijesti. Međutim, problem lažnih vijesti nije vezan samo za izmišljene medijske tekstove, već odražava i opće nezadovoljstvo publike tradicionalnim masovnim medijima, pojedinim uticajnim političarima, strankama i organizacijama.

Sa stanovišta javnosti, problem lažnih vijesti nije ograničen samo na lažne vijesti – tiče se i nekvalitetnog novinarstva, političke propagande i obmanjujućih oblika oglašavanja, (ne)povjerenja u javne institucije i medijske agencije. Činjenica da su u savremenom medijskom svijetu nedvosmisleno istinite i eksplicitno lažne informacije sve rjeđe, dodatno komplikuje situaciju. U pravilu se koriste prilično sofisticirane tehnike manipulacije koje miješaju pouzdane i lažne informacije, tako da ne može biti jednostavnih sudova u pogledu razvoja mehanizama zabrane ili uklanjanja lažnih medijskih informacija. Suprotstavljanje dezinformacijama može se zasnivati i na tehnološkim (kompjuterskim) algoritmima i na kvalitativnoj analitici. Također vjerujemo da masovno medijsko obrazovanje javnosti može djelotvorno doprinijeti razvoju analitičkog mišljenja i medijske kompetencije pojedinca. Konkretno, sintetizovana tipologija tehnika manipulacije masovnim medijima (na osnovu analize naučnih istraživanja) autora članka može doprineti razvoju medijske kompetencije.

Fizičko distanciranje se odnosi na individualno distanciranje i definiše se kao čin držanja udaljenosti ili prostora između jedne osobe i druge, posebno ako kašlje, kiše ili ima temperaturu. Primjeri uključuju korištenje beskontaktnih pozdrava, održavanje određene udaljenosti najmanje jedan metar između pojedinaca, boravak kod kuće, individualni karantin, itd. To je jedna od najefikasnijih preporučenih mjera za izbjegavanje izloženosti COVID-19 i usporavanje njegovog širenja na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou. To podrazumijeva ograničavanje bliskog kontakta s drugima izvan nečijeg domaćinstva, u zatvorenom i na otvorenom prostoru. Međutim, važno je da ljudi dok prakticiraju fizičko distanciranje održavaju, pa čak i povećavaju društvenu blizinu nefizičkim sredstvima, na primjer putem platformi društvenih medija i komunikacijskih tehnologija. Socijalno distanciranje se odnosi na

distanciranje u zajednici i skup je intervencija ili mjera koje se poduzimaju kako bi se spriječilo širenje zarazne bolesti održavanjem fizičke distance među ljudima i smanjenjem broja puta kada ljudi dolaze u bliski kontakt jedni s drugima. To obično uključuje držanje određene distance od drugih - navedena udaljenost može se razlikovati s vremena na vrijeme i od zemlje do zemlje - i izbjegavanje okupljanja u velikim grupama. Primjeri su zatvaranje škola, radnih mjesta i bogomolja, karantena u zajednici, otkazivanje masovnih okupljanja kao što su festivali i sportski događaji, a na nekim mjestima i zabrana javnog prevoza. Socijalno distanciranje ne treba miješati sa „socijalnom distancom“. Socijalna distanca se odnosi na nivo prihvatanja koje ljudi imaju prema drugima izvan sopstvene društvene grupe ili klase. Ovaj nivo prihvatanja definiran je njihovim općim osjećajima prema drugima i količinom društvene interakcije koju imaju s ljudima čije su karakteristike izvan njihove društvene norme. Socijalna distanca je mjera percipirane razlike (ili udaljenosti) među grupama kao što su društvena klasa, rasa/etnička pripadnost, spol ili seksualna sklonost. Može biti mala, na primjer, kada su ljudi prihvatljivi za druge, ili kada ljudi odbacuju druge grupe.

Termin “socijalno distanciranje” se u prošlosti koristio negativno i odnosio se na praksu održavanja distance od pojedinaca drugačijeg socioekonomskog porijekla, od onih koji imaju mentalnu bolest ili bolest kao što je HIV, zbog stigme. Takve negativne konotacije treba aktivno izbjegavati. Kako bismo odgovorili na tu percepciju, a u skladu sa preporukama SZO i drugih društvenih naučnika, podstičemo upotrebu termina „fizičko distanciranje“ s naglaskom na suštinu i značenje distanciranja pojedinca i zajednice kako je gore definisano.

Fizičko distanciranje je ključno za smanjenje prenosa COVID-19, uključujući za vrijeme i nakon nacionalnih karantina. Socijalno distanciranje, koje se odnosi na održavanje fizičkog prostora od najmanje jednog metra od najbliže osobe, bilo je efikasno u usporavanju širenja COVID-19. Međutim, termin socijalnog distanciranja stvorio je neke nesporazume jer neki ljudi pogrešno vjeruju da pojam socijalnog distanciranja znači promjenu statusa odnosa s ljudima ili da moramo biti odvojeni od porodice i prijatelja. Zbog ove zablude, SZO je počela da koristi termin „fizičko distanciranje“. Terminologija je promijenjena kako bi se naglasilo da, iako treba održavati fizičku distancu, ljudi mogu ostati socijalno i emocionalno povezani sa svojim voljenima i porodicom. Stručnjaci za javno zdravlje savjetuju da, u interesu

mentalnog zdravlja i dobrobiti, svi uložimo napore da se osjećamo povezani, emocionalno i socijalno s drugima u ovom vremenu bez presedana. Načini da se ostane u kontaktu s drugima uključuju video razgovore, telefonske pozive i putem društvenih medija.

Mediji predstavljaju važan izvor društvenih informacija o nauci, medicini i zdravlju. Mediji (kao što su novine, društveni mediji i televizijske vijesti) pomažu transformaciji naučnog znanja u znanje „zdravog razuma“ i omogućavaju ljudima da misle, govore i ponašaju se u vezi s tim. To je ono što se može nazvati društvenim reprezentacijama. Prvo, naučni komunikatori koriste poznate i kulturno dostupne fenomene kako bi komunicirali o COVID-19. Ovo se naziva sidrenjem. Na primjer, COVID-19 je usidren za sezonsku gripu, što može stvoriti pogrešan utisak da su dvije epidemije i načini njihovog suzbijanja isti. Drugo, za opisivanje pandemije koriste se vizualni i lingvistički „alati“ koji služe da je učine psihološki opipljivom. Ovo se naziva objektivizacija. Usidrenje i objektivizacija stvaraju društvene reprezentacije, odnosno okvire značenja koji oblikuju način na koji mislimo, osjećamo se i djelujemo u odnosu na COVID-19.

Metafore su jedan od glavnih načina postizanja objektivizacije. Ljudi shvataju novo ili nepoznato, u našem slučaju novi koronavirus, gledajući ga kroz sočivo starog ili poznatog. Ovo također oblikuje načine na koje djelujemo u svijetu, uključujući kroz vladine politike. Metafore su se obilno upotrebljavale tijekom pandemije, od onih konvencionalnih koje se koriste za suočavanje s bolestima, kao što su rat i bitke, do onih kreativnijih, kao što je vizualna metafora koja ilustruje važnost socijalnog distanciranja: red zapaljenih šibica, s tim da jedna šibica "iskorači" iz reda kako bi prekinula širenje vatre. Što se tiče političke relevantnosti, ratne metafore (kao što su 'rat', 'borba', 'poraz') služe za demonstriranje vladine kontrole, a mogu potaknuti osjećaj kolektivne akcije, ali i opravdati sve troškove u borbi protiv 'protivnika'.

Priroda i sadržaj medijskog izvještavanja utiču ne samo na razumijevanje javnosti o COVID-19, već i na odgovore ljudi na njega. Izvještavanje medija ima tendenciju da se fokusira na negativne događaje, za koje se često smatra da su vrijedni vijesti, kao što su broj smrtnih slučajeva, faktori rizika i rastuća učestalost bolesti, što može povećati strah od infekcije, paranoju i anksioznost oko smrti, stvoriti društvene predstave propasti i katastrofe u odnosu na pandemiju COVID-19. Lako je vidjeti kako ovi prikazi također mogu doprinijeti procjeni rizika u vezi sa pandemijom.

Javna usklađenost s novim politikama prevencije, kao što je politika socijalnog distanciranja, ovisi o nečijoj sposobnosti da ih razumije i odnosi se prema njima. Ovo, pak, zavisi od jasne i efektivne komunikacije o riziku, posebno od strane vladinih agencija, poruka koje zatim preuzimaju i šire mediji. Ove medijske reprezentacije zatim doprinose oblikovanju društvenih reprezentacija.

Mart 2020. bio je vrijeme kada se 'socijalno distanciranje' počelo pojavljivati kao lingvistički fenomen i kao društvena reprezentacija. Socijalno distanciranje počelo se postepeno ugrađivati u način na koji ljudi razmišljaju i razgovarati o novom načinu života i razvilo se u novu društvenu normu. Ovo je u skladu sa zapažanjem da mediji imaju tendenciju da odražavaju, ali i oblikuju javne debate i vrše funkciju postavljanja dnevnog reda.

Imajući u vidu da su Svjetska zdravstvena organizacija kao i Centri za kontrolu bolesti velikog broja zemalja u svijetu promijenili termin socijalna distance u fizička distanca pravdajući to pogrešnom percepcijom stanovništva i negativnim uticajem na svijest stanovništva u pandemiji, sasvim je jasno da je glavna hipoteza rada potvrđena. Odnosno, svjetsko stanovništvo je tokom pandemije virusa korona pogrešno shvatilo termin „socijalna distanca“ naročito zbog medijske potrebe za senzacionalizmom. 50% ispitanika bilo zbunjeno terminom socijalna distannca. Svi ispitanici smatraju da je primjereniji naziv fizička distanca, 46,7% ispitanika smatra da je svakodnevno medijsko izvještavanje i upozoravanje o potrebi držanja distance (socijalne ili fizičke) negativno uticalo na njihovo psihičko stanje. 76% ispitanika smatra da su medijski senzacionalizam i medijska manipulacija u velikoj mjeri doprinijeli pogrešnom ili prenatlašenom shvatanju termina socijalne distance. Svi ispitanici su tokom pandemije COVID-19 održavali socijalne kontakte uz pridržavanje fizičke distance.

LITERATURA

1. Aminnejad, R., & Alikhani, R. (2020). Physical distancing or social distancing: that is the question. *Canadian Journal of Anesthesia/Journal canadien d'anesthésie*, 67(10), 1457-1458.
2. Anderson, R. M., Heesterbeek, H., Klinkenberg, D., & Hollingsworth, T. D. (2020). How Will Country-Based Mitigation Measures Influence the Course of the COVID-19 Epidemic? *The Lancet*, 395, 931-934.
3. Apuke, O. D., & Omar, B. (2021). Fake news and COVID-19: modelling the predictors of fake news sharing among social media users. *Telematics and Informatics*, 56, 101475.
4. <http://ba.n1info.com/Svijet/a418409/Globalna-pandemija-COVID-19-U-svijetu-umro-vise-od-13.500-zarazenih-osoba.html>
5. Aylesworth A-B, Goodstein R-C i Goodstein R-C (1999). Effect of archetypal embeds on feelings: An indirect route to affecting attitudes?, *Journal of Advertising*, 28 (3), 73-81.
6. Bao, Y., Sun, Y., Meng, S., Shi, J., & Lu, L. (2020). 2019-nCoV Epidemic: Address Mental Health Care to Empower Society. *The Lancet*, 395, E37-E38.
7. Barbera, J., Macintyre, A., Gostin, L., Inglesby, T., O'Toole, T., DeAtley, C. et al. (2001). Large-Scale Quarantine Following Biological Terrorism in the United States. Scientific Examination, Logistic and Legal Limits, and Possible Consequences. *JAMA*, 286, 2711-2717.
8. Bergman, D., Bethell, C., Gombojav, N., Hassink, S., & Stange, K. C. (2020). Physical distancing with social connectedness. *The Annals of Family Medicine*, 18(3), 272-277.
9. Boneh, D., Grotto, A. J., McDaniel, P., & Papernot, N. (2019). How relevant is the Turing test in the age of sophisbots? *IEEE Security & Privacy*, 17(6), 64-71.
10. Braun S (2016). Political spin. *Encyclopædia Britannica*, Encyclopædia Britannica, Inc. 27. listopada. <https://www.britannica.com/topic/political-spin>

11. Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The Psychological Impact of Quarantine and How to Reduce It: Rapid Review of the Evidence. *The Lancet*, 395, 912-920.
12. Burkhardt J-M (2017). Combating fake news in the digital age, *Library Technology Reports*, 53 (8).
13. Carrion-Alvarez, D., & Tijerina-Salina, P. X. (2020). Fake news in COVID-19: A perspective. *Health promotion perspectives*, 10(4), 290.
14. Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2019). Travelers Prohibited from Entry to the United States. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/travelers/from-other-countries.html>
15. Chakraborty, A., & Bose, S. (2020). Around the world in sixty days: An exploratory study of impact of COVID-19 on online global news sentiment. *Journal of Computational Social Science*.
16. Chan, A. K., Nickson, C. P., Rudolph, J. W., Lee, A., & Joynt, G. M. (2020). Social media for rapid knowledge dissemination: early experience from the COVID-19 pandemic. *Anaesthesia*.
17. Chavis, S., & Ganesh, N. (2019). Respiratory Hygiene and Cough Etiquette. In L. DePaola, & L. Grant (Eds.), *Infection Control in the Dental Office* (pp. 91-103). Cham: Springer.
18. Chen, E., Lerman, K., & Ferrara, E. (2020). Tracking social media discourse about the COVID-19 pandemic: Development of a public coronavirus Twitter data set. *JMIR Public Health and Surveillance*, 6(2), e19273.
19. Ciboci L, Kanižaj I, Labaš D, Osmančević L (2018). Obitelj i izazovi novih medija. Priručnik s radnim listićima za roditelje, nastavnike i stručne suradnike (treće dopunjeno izdanje). Zagreb: Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu. <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2018/05/medijska-pismenost-lazne-vijesti.pdf>

20. Cinelli, M., Cresci, S., Galeazzi, A., Quattrociocchi, W., & Tesconi, M. (2020). The limited reach of fake news on Twitter during 2019 European elections. *PLoS One*, *15*(6), e0234689.
21. Collins (2020). Spin. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/spin>
22. Da San M., G., Cresci, S., Barron-Cedeno, A., Yu, S., Di Pietro, R., & Nakov, P. (2020). A survey on computational propaganda detection. In: The 29th International Joint Conference on Artificial Intelligence (IJCAI'20), pp. 4826-4832.
23. Das, M. (2020). Social construction of stigma and its implications—observations from COVID-19. *Social Sciences & Humanities Open*
24. Dickerson, D. (2020). Seven tips to manage your mental health and well-being during the COVID-19 outbreak. *Nature (Lond.)*.
25. Dong, E., Du, H., & Gardner, L. (2020). An Interactive Web-Based Dashboard to Track COVID-19 in Real Time. *The Lancet Infectious Diseases*, *20*, 533-534.
26. Esser F (2008). Spin doctor, *The International Encyclopedia of Communication*. <https://doi.org/10.1002/9781405186407.wbiecs088>
27. Farrell, T., Gorrell, G., & Bontcheva, K. (2020). Vindication, virtue and vitriol: A study of online engagement and abuse toward British MPs during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Computational Social Science*.
28. Ferrara, E., Cresci, S., & Luceri, L. (2020). Misinformation, manipulation, and abuse on social media in the era of COVID-19. *Journal of Computational Social Science*, *3*(2), 271-277.
29. Ferrara, E., Varol, O., Davis, C., Menczer, F., & Flammini, A. (2016). The rise of social bots. *Communications of the ACM*, *59*(7), 96-104.
30. Flick, U. (1998). The social construction of individual and public health: contributions of social representations theory to a social science of health. *Social Science Information*, *37*(4), 639– 662.

31. Fung, I.C.H., Tse, Z.T.H., Cheung, C.N., Miu, A.S. & Fu, K.W. (2014). Ebola and the social media. *The Lancet*, 384(9961), 2207– 2207.
32. Fusick, A. J., Gunther, S., & Sullivan, G. (2021). The anti-vaccination movement: when does a belief become delusional?. *Journal of Public Health*, 29(6), 1301-1302.
33. Gale, R. (2020). Is ‘social distancing’the wrong term? Expert prefers ‘physical distancing,’and the WHO agrees. *The Washington Post*.
34. Galea, S., Merchant, R. M., & Lurie, N. (2020). The mental health consequences of COVID-19 and physical distancing: the need for prevention and early intervention. *JAMA internal medicine*, 180(6), 817-818.
35. Grady, S. M., Eden, A., Johnson, B. K., & Reinecke, L. (2022). Media Use and Avoidance Experiences During Social Distancing.
36. Gao, J., Zheng, P., Jia, Y., Chen, H., Mao, Y., Chen, S., ... & Dai, J. (2020). Mental health problems and social media exposure during COVID-19 outbreak. *Plos one*, 15(4), e0231924.
37. Gordon, S. (2020, April 4). COVID-19: Understanding Quarantine, Isolation and Social Distancing in a Pandemic . Cleveland Clinic.
38. Goudsmit, E. & Howes, S. (2017). Bias, misleading information and lack of respect for alternative views have distorted perceptions of myalgic encephalomyelitis/chronic fatigue syndrome and its treatment. *Journal of Health Psychology*, 22(9), 1159– 1167.
39. Gough, A., Hunter, R. F., Ajao, O., Jurek, A., McKeown, G., Hong, J., ... & Kee, F. (2017). Tweet for behavior change: using social media for the dissemination of public health messages. *JMIR public health and surveillance*, 3(1), e6313.
40. Hakoköngäs, E. & Sakki, I. (2016). The naturalized nation: anchoring, objectification and naturalized social representations of history. *Journal of Social and Political Psychology*, 4(2), 646– 669.

41. Harris, M., Adhanom Ghebreyesus, T., Liu, T., Ryan, M.M.J., Vadia, Van Kerkhove, M.D., Diego, Foulkes, I., Ondelam, C., Gretler, C., & Costas (2020). "COVID-19" (PDF). World Health Organization.
42. Harrison, E. A., & Wu, J. W. (2020). Vaccine confidence in the time of COVID-19. *European journal of epidemiology*, 35(4), 325-330.
43. Hart, M. (2020). WHO Changes 'Social Distancing'to 'Physical Distancing'[Internet]. *Nerdist*.
44. Havey, N. (2020). Partisan public health: How does political ideology influence support for COVID- 19 related misinformation?. *Journal of Computational Social Science*.
45. Herzlich, C. (1973). Health and illness: a social psychological analysis. Published in cooperation with the European Association of Experimental Social Psychology by Academic Press.
46. Höijer, B. (2011). Social representations theory: a new theory for media research. *Nordicom Review*, 32(2), 3– 16.
47. Honigsbaum, M. (2013). Regulating the 1918–19 pandemic: Flu, stoicism and the Northcliffe press. *Medical history*, 57(2), 165-185.
48. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2020). Cenzura.
49. <https://datajournalism.com/read/handbook/verification-3/investigating-disinformation-and-media-manipulation/the-lifecycle-of-media-manipulation>
50. Ittefaq, M., Abwao, M., Baines, A., Belmas, G., Kamboh, S. A., & Figueroa, E. J. (2022). A pandemic of hate: Social representations of COVID-19 in the media. *Analyses of Social Issues and Public Policy*.
51. Kalsnes B (2018). Fake News, Oxford Research Encyclopedia of Communication. DOI: 10.1093/acrefore/9780190228613.013.809
52. Kamboh, S.A., Ittefaq, M. & Sahi, A.A. (2021). Journalistic routines as factors promoting COVID-19 vaccine hesitancy in Pakistan. *Third World Quarterly*, 1– 10.
53. Kushner, J. (2020). The role of social media during a pandemic| Khoros.

54. Lahouati, M., De Coucy, A., Sarlangue, J., & Cazanave, C. (2020). Spread of vaccine hesitancy in France: What about YouTube™?. *Vaccine*, 38(36), 5779-5782.
55. Leary, V. A. (1994). The Right to Health in International Human Rights Law. *Health and Human Rights*, 1, 24-56.
56. Lima, D. L., Lopes, M. A. A. A., & Brito, A. M. (2020). Social media: friend or foe in the COVID-19 pandemic?. *Clinics*, 75.
57. Lippman, W. (1998). *Public opinion*. New Brunswick: Transaction Publishers.
58. Llewellyn, S. (2020). Covid-19: how to be careful with trust and expertise on social media. *BMJ*, 368.
59. Long, N. J., & Moore, H. L. (Eds.) (2013). *Sociality: New Directions*. Oxford: Berghahn.
60. Luceri, L., Deb, A., Giordano, S., & Ferrara, E. (2019). Evolution of bot and human behavior during elections. *First Monday*, 24, 9.
61. Maxmen, A. & Mallapaty, S. (2021). The COVID lab-leak hypothesis: what scientists do and don't know. *Nature*, 594(7863), 313– 315
62. Merchant, R. M., & Lurie, N. (2020). Social media and emergency preparedness in response to novel coronavirus. *Jama*, 323(20), 2011-2012.
63. Miliša Z i Nikolić G (2013). Subliminalne poruke i tehnike u medijima, *Medijski dijalozi*, 6 (17): 199-225.
64. Mohorović D (2018). Utjecaj manipulativnih tehnika oglašavanja na društvo. Završni rad. Sveučilište u Rijeci. Filozofski fakultet.
65. Moscovici, S. (1961). *La psychanalyse, son image et son public: Étude sur la représentation sociale de la psychanalyse*. Paris, France: Presses universitaires de France
66. Moscovici, S. (2000). *Social representations. Explorations in social psychology*. Cambridge, UK: Polity Press.
67. Moscovici, S. (2001). *Social representations: essays in social psychology*. New York: New York University Press.

68. Murray, M. (2002). Connecting narrative and social representation theory in health research. *Social Science Information*, 41(4), 653– 673.
69. Nussbaumer-Streit, B., Mayr, V., Alulia, D., Chapman, A., Persad, E., Klerings, I., Wagner, G., Siebert, U., Christof, C., Zachariah, C., & Gartlehner, G. (2020). Quarantine alone or in Combination with Other Public Health Measures to Control COVID-19: A Rapid Review. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, No. 4, Article No. CD013574.
70. O'Connor, C., & Murphy, M. (2020). Going viral: doctors must tackle fake news in the covid-19 pandemic. *Bmj*, 369(10.1136).
71. Okan, O., Sørensen, K., & Messer, M. (2020). COVID-19: a guide to good practice on keeping people well informed. *The Conversation*, 19.
72. Oliva, G. Coronavírus: desaparecimento da cloroquina das farmácias do Rio preocupa pacientes usuários de medicamentos. *O Globo*, Rio de Janeiro, 21 de março de 2020. Sociedade.
73. Pearce, K. (2020). What Is Social Distancing and How Can It Slow the Spread of COVID-19? Baltimore, MD: Johns Hopkins University.
74. Rahaman, M. A., Islam, M. S., Khan, A. A., Sarker, B., & Mumtaz, A. (2020). Understanding "Quarantine," "Social Distancing," and "Lockdown" during "COVID-19" Pandemic in Response to Global Health: A Conceptual Review. *Open Journal of Social Sciences*.
75. Rašević, D. (2012). Uticaj nekih socijalnih subjekata na medijsku kulturu. *Sociološki diskurs*.
76. Resnick, B. (2020). Italy and China Used Lockdowns to Slow the Coronavirus. Could We? VOX.
77. Riou, J., & Althaus, C. L. (2020). Pattern of Early Human-to-Human Transmission of Wuhan 2019 Novel Coronavirus (2019-nCoV), December 2019 to January 2020. *Eurosurveillance*, 25, Article ID: 2000058.
78. Rothstein, M. A. (2015). From SARS to Ebola: Legal and Ethical Considerations for Modern Quarantine. *Indiana Health Law Review*, 12, 227-280.

79. Shahsavari, S., Holur, P., Wang, T., Tangherlini, T. R., & Roychowdhury, V. (2020). Conspiracy in the time of corona: Automatic detection of emerging COVID-19 conspiracy theories in social media and the news. *Journal of Computational Social Science*.
80. Shimizu, K. (2020). 2019-nCoV, fake news, and racism. *The lancet*, 395(10225), 685-686
81. Singh, L., Bode, L., Budak, C., Kawintiranon, K., Padden, C., & Vraga, E. (2020). Understanding high and low quality URL sharing on COVID-19 Twitter streams. *Journal of Computational Social Science*.
82. Sørensen, K., Okan, O., Kondilis, B., & Levin-Zamir, D. (2021). Rebranding social distancing to physical distancing: calling for a change in the health promotion vocabulary to enhance clear communication during a pandemic. *Global Health Promotion*, 28(1), 5-14.
83. Swire-Thompson, B., & Lazer, D. (2020). Public health and online misinformation: challenges and recommendations. *Annual Review of Public Health*, 41, 433-451.
84. Starbird, K., Dailey, D., Mohamed, O., Lee, G., & Spiro, E.S. (2018). Engage early, correct more: How journalists participate in false rumors online during crisis events. In: Proceedings of the 2018 ACM CHI Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI'18), pp. 1-12. ACM.
85. The Social Science in Humanitarian Action Platform (SSHAP) (2020). Key Considerations Quarantine in the Context of COVID-19. Institute of Development Studies. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/15133>
86. Uyheng, J., & Carley, K. M. (2020). Bots and online hate during the COVID-19 pandemic: Case studies in the United States and the Philippines. *Journal of Computational Social Science*.
87. Wang, A. H. E., Lee, M. C., Wu, M. H., & Shen, P. (2020). Influencing overseas Chinese by tweets: Text-Images as the key tactic of Chinese propaganda. *Journal of Computational Social Science*.

88. Wasserman, D., van der Gaag, R., & Wise, J. (2020). The term “physical distancing” is recommended rather than “social distancing” during the COVID-19 pandemic for reducing feelings of rejection among people with mental health problems. *European Psychiatry*, 63(1).
89. Wen, J., Aston, J., Liu, X. & Ying, T. (2020). Effects of misleading media coverage on the public health crisis: a case of the 2019 novel coronavirus outbreak in China. *Anatolia, An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 31(2), 331– 336.
90. WHO (2017). *Advancing the Right to Health: The Vital Role of Law*. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. Geneva: WHO.
91. World Health Organization. (2020). World Health Organization coronavirus disease (COVID-19) dashboard. *World Health Organization*.
92. Zarocostas, J. (2020). How to fight an infodemic. *The Lancet*, 395(10225), 676.
93. Zhao, I. (2020). Coronavirus has sparked racist attacks on Asians in Australia. *ABC News*,
94. Zuber, L., & Mandić, A. (2013). Specifičnosti promocije putem novih medija. *Svarog*, 186-195.

ANKETNI UPITNIK

Poštovani, pred vama je anketni upitnik vezan sa socijalnu konstrukciju stvarnosti i medijsku manipulaciju terminom „socijalna distanca“ u toku pandemije virusa korona. Upitnik je anoniman, a rezultati će biti korišteni isključivo u naučne svrhe.

Pol ispitanika:

- a) muški
- b) ženski

Starost ispitanika

- a) 18-30 godina
- b) 31-40 godina
- c) 41-50 godina
- d) 51-60 godina
- e) preko 60 godina

1. Da li ste tokom pandemije COVID-19 bili zbunjeni terminom socijalna distanca?

- a) Da
- b) Ne

2. Smatrate li da je primjereniji termin „fizička distanca“?

a) Da

b) Ne

3. Da li je svakodnevno medijsko izvještavanje i upozoravanje o potrebi držanja distance (socijalne ili fizičke) negativno uticalo na vaše psihičko stanje?

a) Da

b) Ne

4. Smatrate li da su medijski senzacionalizam i medijska manipulacija u velikoj mjeri doprinijeli pogrešnom ili prenaplašenom shvatanju termina „socijalna distanca“?

a) Da

b) Ne

5. Da li ste tokom pandemije COVID-19 održavali socijalne kontakte uz pridržavanje fizičke distance?

a) Da

c) Ne

6. Svjetska zdravstvena organizacija je preporučila da se umjesto termina „socijalna distanca“ primjenjuje termin „fizička distanca“. Smatrate li da je to ispravno i da je to trebalo ranije uraditi?

a) Da

b) Ne